

Inhoudsopgave

	blz
Inhoud	
Voorwoord	2
Van de redactie	3
Jetske en Aaltje Bergsma en hun nageslacht	4
De hooilanden ten noorden van Nuis en Niebert	11
De gezusters Hagedoorn en andere verhalen	14
De Blauwe Steen op de Haar	19
Mijn verblijf in Nederlands-Indië	27
De Van der Wiers, Friese pioniers op het Groninger land	29
Ledezetters en Knovvelbinders (vervolg)	37
Wie, wat, waar en wanneer	39
Colofon	40

*Voor opmerkingen, aanvullingen, vragen over bronnen e.d.
met betrekking tot de artikelen kunt u contact opnemen met de redactie.*

*Samenstelling en eindredactie:
Jan van der Veen*

Het logo van Heemkundekring Vredewold-West, naar ontwerp van H. Dullink, heeft betrekking op het gebied waarin onze dorpen liggen. De gegolfde lijnen onderin geven de vele watertjes aan die in dit gebied stromen en gestroomd hebben. Ook hebben ze betrekking op Mar-heim, gemeente grenzend aan water. De gebogen lijn is een Typha Latifolia oftewel een Grote Lisdodde, in de volksmond ook wel tourebout of rietsigaar genoemd. Deze plant komt in ons gebied veel voor en is kenmerkend.

Geachte lezers,

Als pasbenoemd voorzitter van de Heemkindekring Vredewold - West wil ik mij graag aan u voorstellen. Mijn naam is Koos Vos. Ik woon in de buurtschap Willemstad onder de rook van Marum. In het dagelijks leven ben ik leerkracht en tevens landelijk visiteur van de Nederlandse Dalton Vereniging. Van kindsbeen af interesseert de historie mij buitengewoon en dan juist datgene wat niet direct in literatuur te vinden is. Dit resulteert hierin, dat ik al een aantal jaren schrijf voor 't Olde Guet en ook voor andere historische tijdschriften. Daarnaast besteed ik graag tijd aan historisch onderzoek, waaromtrent ik af en toe lezingen verzorg.

Berend Kingma legde dit voorjaar het voorzitterschap neer van de HWW. Als geboortig Marumer heeft hij een enorme anekdotische kennis van onze regio, zodat hij voor elke amateurhistoricus een uitstekende bron van feiten was.

Op dit moment hebben we een historische vereniging waar je u tegen mag zeggen. We hebben met 't Olde Guet een prachtig blad dat op landelijk niveau erkenning krijgt. Daarnaast is er een groot arsenaal aan onderzoekers en schrijvers, bestaat er een uitgebreid en uitstekend onderhouden historisch archief en beschikken we over een duidelijke website. Moet er dus veel veranderen? Dat niet. Uiteraard blijven we ons aanpassen aan actuele ontwikkelingen. Het afnemen van interviews kan worden geïntensiveerd, de website kan worden uitgebreid en mogelijk kan het archief toegankelijker worden gemaakt. De archeologie is bij ons in de loop der tijd wat onderbelicht geraakt, misschien kan het Noordelijk Archeologisch Depot te Nuis ons daarbij ondersteunen.

We zijn nog steeds in gesprek met de gemeente over de inrichting van het terrein van de Stinswier. Zo zijn er meer locaties in het ZWK die aandacht verdienen. En hiermee kom ik tenslotte op een belangrijk thema.

Het ZWK heeft een zeer uitgebreide en hoog ontwikkelde ontstaansgeschiedenis, wetenschappelijk onderzoek bevestigt dit. De historie van het ZWK doet beslist niet onder voor die van de ons omringende Friese, Noord -Groningse en Drentse regio's, integendeel.

Tot de familie van Ewsum te Nienoord in 1531 alle rechten tot zich trok, had het Westerkwartier dezelfde dynamische en internationaal georiënteerde economie als de overige Friese Landen en Holland. Na 1531 kreeg het gebied echter steeds meer een veenkoloniaal karakter.

Het ZWK heeft, juist door deze gestadige afsluiting, haar vroegere historie weten vast te houden. Tijdens het archeologisch onderzoek naar de Stinswier van Marum West bijvoorbeeld, waren de archeologen hogelijk verbaasd, dat de bodem zo onaangeroerd had kunnen blijven. Langs de Oude Riet ligt een koord van cultuurhistorische en landschappelijke monumenten, die alle door de eeuwen heen nog steeds onbeschadigd in het landschap zijn waar te nemen. Desondanks is het Westerkwartier in de erkenning van haar uniek karakter, een witte vlek tussen de Nationale Parken om ons heen. Het is onze taak, het Westerkwartier op dit vlak naar hetzelfde niveau te tillen als de ons omringende nationaal erkende landschappen.

Het Oude Rietdal bundelt de historie van het Westerkwartier, Middag Humsterland én De Marne; het is tijd voor een samenhangend cultuurhistorisch- en landschappelijk monumentenbeleid t.a.v. het stroomdallandschap van de Oude Riet. Aldus kunnen we het Westerkwartier laten aansluiten op de nominatie van het Reitdiepgebied tot Unesco-erfgoed en op het reeds gerealiseerde Nationaal Landschap van het aansluitende Middag Humsterland gebied.

Met die intentie willen we u via 't Olde Guet en de website, lezingen en publicaties, het ZWK presenteren als een gelijkwaardige partner in het politieke spel van erkenning als een historisch en archeologisch kostbaar gebied.

Koos Vos

Van de redactie

De 20ste uitgave van het Olde Guet luidt het tweede decennium in van de Heemkundekring Vredewold-West.

Ook deze keer zijn we erin geslaagd een serie artikelen bij elkaar te krijgen met afwisselende onderwerpen.

De oude bekenden Arie Buurma en Geert Braam zijn weer gedoken in familiegeschiedenissen: Buurma, in zijn vierde artikel, over de nazaten van Wolter Sijtses Bergsma en Braam over de familie Van der Wier, Friese pioniers in het Groninger land.

Jan Boerema heeft zijn lezing, die hij een paar jaar geleden in de Vrijborg gehouden heeft over de hooilanden boven de A7, omgewerkt tot een mooi leesbaar artikel.

De Blaauwe Steen op De Haar trok de belangstelling van Koos Vos. Hij keek eens rond of die steen de enige was en wat de functie ervan was.

Nieuw in ons gezelschap van schrijvers is Henri C. P. Besselink, oud-Marumer en thans woonachtig in Heerenveen. Op een kinderlijk-romantische wijze weet Besselink ons heel beeldend de personages en de omgeving te schetsen. Een stukje verleden herleeft. Voor vele oudere Marumers zullen de stukjes een feest van herinnering zijn. Jongeren kunnen kennismaken met een tijd waarin tv, computer, i-pad, smartphone enz. nog geen enkele rol speelden. Het meeste moest zelfs nog uitgevonden worden.

Tot slot is er het verhaal van Sietse Klaassens over zijn verblijf in Nederlands-Indië als chauffeur op Celebes, het huidige Sulawesi.

Voor het verhaal over de gezondheidszorg in de negentiende eeuw van H.J. en J. Boerema hebben we weer plaats ingeruimd. Deze keer gaat het over epidemieën.

De laatste pagina is een oproep aan de lezer om gegevens te melden aan de redactie over de afgebeelde foto's.

Na 19 nummers heeft notaris P.K. de Boer besloten een punt te zetten achter het plaatsen van zijn advertentie. We danken hem hartelijk voor de financiële ondersteuning al die jaren.

Nieuwe adverteerders heten we van harte welkom.

Veel plezier met de 20ste uitgave.

Jan van der Veen

Jetske Bergsma en Wiebe Wietzes Dijk en hun nageslacht

Arie Buurma

In deze vierde aflevering over het nageslacht van **Wolter Sijtses Bergsma** komen zijn dochters aan bod. Over Asselina en Wietse is weinig bekend, want zij overleden jong. **Jetske** en **Aaltje** trouwden en bleven in Marum wonen. Verder wil ik iets vertellen over de bewoningsgeschiedenis van twee eeuwenoude Marumer heemsteden aan de huidige Kruisweg, die bewoond zijn geweest door leden van de familie Bergsma.

Jetske Bergsma en Wiebe Wietzes Dijk

Jetske Bergsma (1830-1919) was als oudste dochter van Wolter Bergsma geboren op de Frimaheerd. Zij trouwde op 20 mei 1854 met Wiebe Wietzes Dijk (1827-1870). Wiebe was de broer van Froukje Dijk, die in 1857 trouwde met Sijtsje Bergsma (zie vorige aflevering). Hier trouwden dus broer en zus Bergsma met broer en zus Dijk. Jetske en Wiebe kregen zes kinderen:

1. **Elisabeth Dijk**, (1854-1929).
2. **Wolter Dijk**, (1856-1931).
3. **Lutdina Dijk**, (1858-1924).
4. **Wietze Dijk**, (1861-1945).
5. **Jan Dijk**, (1864-1943).
6. **Antje Dijk**, (1867-1880).

Wiebe was evenals Froukje voor 1/7 deel erfgenaam van vaders nalatenschap. Hij erfde¹ in 1861 een boerderij met enige percelen land gelegen in Marum (kadastraal Marum C406, C407, F404, F502, F504 ged.).

Gemodificeerde Hisgiskaart: In 1861 geërfd door Wiebe Dijk en Aaltje Bergsma. De percelen F404, F502, F504 ged., C406 en C407 (rode pijl) Op 407 stond de boerderij. Thans Houtwal 1c

De geschiedenis van het woongedeelte van de boerderij aan de Houtwal 1 gaat terug tot tenminste 1812.

In 1812 woonden hier Jan Lukas van der Velde en Trientje Wiebes. (huisnummer 66). Jan Lukas overleed hier in 1812, zijn weduwe in 1828.

Hun zoon Wiebe Jans van der Velde, getrouwd met Grietje Wietzes Dijk, werd de nieuwe eigenaar. Na het overlijden van Wiebe Jans in 1846 werden huis, erf en bijbehorend land door zijn erfgenamen verkocht aan Wietze Wiebes Dijk, waarna in 1861 zoon Wiebe het geheel erfde.

Vanaf 1861 woonden Wiebe en Jetske op dit adres (nu Houtwal 1c). De grootte van hun bedrijf in 1864 was ruim zes hectare. Wiebe overleed in 1870, nog maar 43 jaar oud. Hij liet een vrouw en zes kinderen na. Ook zijn dochter Antje overleed jong.

Nadat ook Jetske Bergsma was overleden, werd in 1920 de nalatenschap gescheiden en gedeeld², waarbij de kinderen Wolter, Lutdina, Wietze en Jan, alle vier ongehuwd, gezamenlijk eigenaar werden van het bedrijf met een geschatte waarde van 15000 gulden. De oudste dochter Elisabeth, in 1887 gehuwd met Jan Linstra (1850-1931) werd uitgekocht voor een bedrag van 3000 gulden. Wolter, Lutdina, Wietze en Jan bleven samen op de boerderij wonen. In 1948 werd het gehele bezit verkocht door de erven Dijk. Het in 1925 herbouwde woonhuis met schuur kwam in bezit van Gerben Jansma, die het in 1973 verkocht aan Hinne- en Gerben Posthumus.

Aaltje Bergsma en Ype Cupery

Aaltje Bergsma (1841-1923) werd in 1841 geboren op de Frimaheerd in Marum. Hoe en waar zij de in Dokkum geboren timmer-

man Ype Cupery (1840-1921) leerde kennen is niet bekend. Zij trouwden op 9 oktober 1864 in Marum. Het bevolkingsregister van Marum, van 1860-1870, geeft helaas geen informatie over de plek waar ze woonden. Mogelijk woonden ze na hun huwelijk in het Boereveld. Op 6 februari 1875 werd namelijk door de erven Heemstra, een publieke verkoop gehouden van de bezittingen uit de nalatenschap van wijlen Jan Tjeerts Heemstra (1796-1874). Jan T. Heemstra, die in 1828 trouwde met Wijtske Sijtses Bergsma (1796-1870), was een volle oom van Ype's vrouw, die voor 1/20 deel erfde in de nalatenschap van oom Jan. Oom Jan was in 1874 kinderloos overleden. Ype Cupery werd hoogste bieder op een aantal percelen grond voor een bedrag van 260 gulden.

De percelen, samen ruim 16 are groot, waren gelegen in het Licusterveld (nu Boereveld) te Marum. Op perceel C3303 was omstreeks 1865 een woonhuis gebouwd.

Het is heel goed mogelijk, dat Ype Cupery dit huis bouwde en hier enige tijd samen met Aaltje woonde. (zie afbeelding 2, perceel C5884, nu Houtwal 6).

Het huis waar Ype Cupery vermoedelijk enige tijd gewoond heeft met Aaltje.

In 1877 werd het huis verkocht aan de landbouwer Geert Koopal. Ergens tussen 1870 en 1880 betrokken Ype en Aaltje een leegstaande boerderij aan de Provinciale Grintweg (tegenwoordig Kruisweg 6), waar Grietje Sijtses Bergsma (volle tante van Aaltje en zuster van Wolter Sijtses Bergsma) in 1867 was overleden. Deze boerderij was vererfd op Grietjes enige zoon Roelf Roelfs Holtrop en bood de ruimte die Ype Cupery voor zijn houthandel nodig had.

Kadastrale hulpkaart ± 1899. In de boerderij links op het kaartje was van ± 1875 tot 1899 het bedrijf van Ype Cupery gevestigd. In 1899 werd het gebouw, dat in 1890 vererfd was op Fenna Holtrop, afgebroken. Op die plaats een riante villa/boerderij. Nu Kruisweg 6 (zie blz. 8, 2e kolom) Hier had Teunis Grashuis Deves, in 1898 getrouwd met Fenna Holtrop zijn praktijk. Ype Cupery verhuisde naar de, in 1898 van sameul Stam aangekochte, boerderij Swanenburg

In 1780 was de boerderij aan de huidige Kruisweg 6 in bezit van het echtpaar Josua Bosman en Boukje Eelkes. Gerechtigd tot zijn nalatenschap, die tot 1814 onverdeeld bleef, waren zijn vrouw en vier dochters. In 1814 verkochten de erven Bosman de boerderij met bijbehorend land aan Hindrikje Bosman, in 1813 gehuwd met Foppe IJtzes Oosterhuis voor 450 gulden.³ Op 29 juni 1831 kocht Grietje Sijtses Bergsma (1790-1867), weduwe van Roelf Egberts Holtrop (1779-1829), de boerderij met ruim 6.5 ha land voor een bedrag van 1300 gulden van Foppe Oosterhuis. Grietje hertrouwde in 1836 met de landbouwer Libbe Cornelis Munstra (1788-1864). Zij bewoonden de boerderij samen met haar enige zoon Roelf Roelfs Holtrop (1829-1874). In 1867 overleed Grietje. Roelf erfde moeders bezittingen, bovendien erfde hij de bezittingen van zijn kinderloos gebleven oom Harm Egberts Holtrop en zijn ongetrouwde tante Martje Egberts Holtrop. Roelf Holtrop werd een zeer vermogend man. Na de dood van Grietje raakte het gebouw onbewoond. Zoon Roelf was in 1868 getrouwd met zijn huisvrouwster Sjoukje van Valen en woonde aan de Wendtsteinweg. Grietjes aangetrouwde neef, Ype Cupery huurde en bewoonde het leegstaande gebouw aan de Kruisweg van ±1875 tot 1898.

In 1890 waren de bezittingen van de in

1874 overleden Roelf Holtrop, waaronder de boerderij aan de Kruisweg gescheiden en verdeeld. Dochter Fenna Holtrop (1872-1911) werd de nieuwe eigenaar van de boerderij aan de Kruisweg.

Zij trouwde in 1898 met de arts Teunis Klaas Grashuis Deves (1854-1927). Zij lieten de bouwvallige boerderij afbreken, inclusief het eerder aangekocht huisje van de schipper Jacob Praamstra. Op het opengevallen terrein werd een riante boerderij gebouwd.

Oude foto van de villa/boerderij van het echtpaar Grashuis Deves-Holtrop

Hier hield de arts Deves zijn praktijk. Grashuis Deves overleed in 1927. De erfgenamen, waaronder zijn weduwe Johanna Catharina Bakker (1861-1941), lieten op 23 november 1927 de gemeenschappelijke onroerende bezittingen, bestaande uit een herenbehuizing met schuur, tuin, hut en drie percelen groenland, samen 4 ha 31 ca groot, openbaar veilen. Hoogste bieder werd Hendrik Homan voor een bedrag van 19.500 gulden.⁴ Homan, geboren in Adorp, was sinds 1908 landbouwer in Marum-West. Vanaf 1918 runde hij tevens een café aan de Marktstraat. In december 1927 verkocht hij zijn bezittingen in Marum-West en betrok de boerderij aan de Kruisweg. Vier jaar later werd zijn weduwe Stientje Hofman (1863-1961) eigenaar. Stientje overleed op 97-jarige leeftijd in 1961, waarna haar zoon Anne Homan het roer als eigenaar overnam. Rond 1972 verkocht Anne het geheel aan zijn broer Hendrik. De veehandelaar Wiebe Venema kocht in 1974 de boerderij. Hij had die maar kort in zijn bezit en volgens de huidige bewoners heeft hij er nooit gewoond.

Sinds 1975 is de boerderij weer in bezit van een Homan. Riekele van der Veen en zijn vrouw Trijntje S. Homan hebben het huis de hedendaagse prachtige aanblik gegeven.

Het huis van Grashuis Deves en Holtrop heden

Ype Cupery en Aaltje Bergsma kregen acht kinderen, waarvan Driewes jong overleed:

1. **Ietje Cupery** (1864-1945);
2. **Wolter Cupery** (1867-1913);
3. **Klaas Cupery** (1869-1932);
4. **Jan Cupery** (1871-1943);
5. **Lutske Cupery** (1872-1954);
6. **Harmina Cupery** (1874-1965);
7. **Sietze Cupery** (1878-1926);
8. **Driewes Cupery** (1880-1880);

Op 11 februari 1886 kocht Ype Cupery samen met de kastelein Wijtze Jurjens v.d. Meer enige percelen land aan van de vennootschap "De Marummervaart" voor een bedrag van 2000 gulden⁵. Gerechtigden waren o.a. Eiso de Wendt, Alb. v. Ekenstein, Marten J. Dijkstra, Ernst W. Smit, Derk H. Holtrop en Hendrik W. Bergsma.

De percelen bestonden voor een groot deel uit stukken van de Pierswijk, de bedijking, de bermsloten en een opslagplaats, gelegen ten zuiden van de huidige Kruisweg. Met name de opslagplaats, ruim 33 are groot, zal een belangrijke rol gespeeld hebben in de aankoop.

Deze lag namelijk op een strategische plaats aan de Kruisweg bij de draaikom in de Pierswijk. De aanvoer van goederen per praam door de Pierswijk vond plaats via

Deel van de Kruisweg-zuid op een kadastrale hulpkaart uit ±1909. De opslagplaats (C3219) werd in 1886 aangekocht door Ype Cupery en Wijtze v.d. Meer. In 1896 werden hierop door Ype Cupery twee woningen gebouwd. In 1920 werden beide percelen (C5814 en C5815) verkocht aan Hielke Gjaltema, die op perceel C5814 en een aangrenzend perceel de timmerfabriek van Gjaltema bouwde. Op perceel C5813 ligt het woonhuis van Ensing (nu Kruisweg 55). De door Cupery gebouwde woningen werden in 1963 gesloopt en herbouwd. (Thans Kruisweg 51 en 53). Helemaal links (op C5570) de zuivelfabriek "Eensgezindheid" en rechts het toen nog niet verbouwde huis van Mareike Poppinga (nu Kruisweg 65). Tussen 1924 en 1928 werden tussen de percelen C5811 en C5813 drie woningen gebouwd: Kruisweg 59, 61 en 63.

deze plek. Het goederentransport bestond voor een groot deel uit melk voor de rond 1900 opgerichte, nabijgelegen melkfabriek

Kadastrale hulpkaart ± 1901. In blauw, de oude gesloopte boerderij van Fenna Holtrop
 Kadastrale hulpkaart ± 1901. In blauw, de oude gesloopte boerderij van Fenna Holtrop en Teunis Grashuis Deves en het gesloopte huisje van schipper Jacob Praamstra. In rood: de rond 1899 herbouwde boerderij. Rechts boerderij Swanenburg

"De Eensgezindheid". Ook de aanvoer van hout zal een factor van belang geweest zijn. Op de opslagplaats werden in 1896/1897, waarschijnlijk door Cupery, twee woningen, onder 1-kap gebouwd.

Deze woningen werden verhuurd aan derden. In 1963 werden deze woningen gesloopt en herbouwd (tegenwoordig Kruisweg 51 en 53)

Rechts de het dubbelhuis Kruisweg 51 en 53. In 1963 vond sloop en herbouw plaats. Het hoge pand links is hotel Walvius.

Verdere inkomsten werden verkregen uit een visrechtvereenkomst voor de Pierswijk. Er werd uiteraard ook gebouwd in Marum door Cupery. Eén van zijn bouwwerken was de nieuwbouw van de openbare lagere school aan de Marktstraat in Marum in 1883. De klus werd aangenomen voor 7400 gulden. Cupery bekleedde meerdere bestuurlijke functies in Marum. Hij was notabele van de N.H. gemeente, hij zat in het bestuur van de zuivelfabriek "Eensgezindheid"; hij was lid van de coöperatieve vereniging tot aankoop van landbouwbenodigdheden en was lid van het college van zettters.

Het college van zettters was een gemeentelijk bestuurslichaam in Nederland dat tot taak had de burger te beschermen tegen de macht en mogelijke willekeur van de fiscus. Het college was in 1808 opgericht en heeft bestaan tot 1914. (bron Wikipedia).

In 1898 trouwde Fenna Holtrop met de huisarts Teunis Klaas Grashuis Deves. Fenna had in 1890 uit de erfenis van haar vader, Roelf Roelfs Holtrop, de boerderij geërfd,

De huisarts Teunis Klaas Grashuis Deves en zijn eerste vrouw Fenna Holtrop. Fenna stierf jong na de geboorte van hun kind Eilder R Grashuis Deves.

die lange tijd werd bewoond door Ype Cupery (zie boven). Fenna en Teunis wilden na hun huwelijk deze boerderij gaan betrekken, waardoor het gezin Cupery op zoek moest naar een andere woonplek. Deze werd gevonden in de boerderij "Swanenburg", iets verderop gelegen aan de noordzijde van de huidige Kruisweg. Op 4 maart 1898 kocht Ype deze boerderij van de weduwe van Samuel Stam voor een bedrag van 4510 gulden⁶. Ype en Aaltje woonden hier ruim 20 jaar. Nadat Aaltje als laatste was overleden werd Swanenburg in 1923 verkocht aan Willem Pantjes (1876-1943)⁷. De bezittingen rond de Pierswijk waren door Cupery en v.d. Meer op 7 januari 1920 verkocht aan Hylke Gjaltema voor een totaal bedrag van 11000 gulden. Daarvan incasseerde Ype 6000 gulden. Op deze plek verrees korte tijd later de timmerfabriek "De Volharding".

De historie van de boerderij annex logement "Swanenburg" gaat zeker terug tot 1730, wanneer W. Cranssen als voogd van J.C.F. baron van In- en Kniphuisen een huis met schuur, genaamd Swaenburg, gelegen te Marum, verkoopt aan Claes Ubels en Geeske Geerts⁸ voor eenhonderd car. gulden. In 1810 was de kastelein Geert Doeskes Wijma de eigenaar/bewoner (perceel F102). De Marumer gemeenteraad hield hier haar eerste vergaderingen. Geert Doeskes werd in 1829 opgevolgd door zijn zoon Doeske Geerts Wijma, die de bezittingen in 1852 op zijn naam kreeg.

Hij en zijn vrouw Grietje Jacobs Emmelkamp behoorden tot de eersten, die zich bij de afgescheiden kerk van Marum aansloten. De eerste bijeenkomsten van de afgescheidenen vonden plaats in de herberg en schuur van Wijma. Op 11 april 1852 (paaszondag) werd hier, na de tweede dienst, de afgescheiden gemeente van Marum geïnstituëerd.

In 1863 werd de logementhouder en houtkoper Marten J. Dijkstra eigenaar van het pand. Deze verkocht het geheel op 15 februari 1878 aan de landbouwer Samuel Stam voor een bedrag van 4500 gulden⁹ (inmiddels perceel F1108). De houthandelaar Y. Cupery werd de volgende eigenaar/bewoner in 1898.

De laatste bewoner is Willem Pantjes geweest, hij kocht op 19 december 1923 de boerderij van de erven Cupery voor een bedrag van 3555 gulden¹⁰. Op 22 december 1933 viel het doek voor Swanenburg, Willem Pantjes verkocht het eeuwenoude pand, inclusief vier percelen bouw- en weiland, voor 7180 gulden aan Hylke Gjaltema¹¹. De boerderij werd gesloopt en op het heem bouwde Gjaltema twee woonhuizen.

Aan de westzijde, op de plek van de oude boerderij verrees de villa, waar Gjaltema zelf ging wonen (nu Kruisweg 18). Verder oostelijk werd een woning gebouwd, die in 1951 werd verkocht aan de garagehouder Arend Melle Jansma (nu Kruisweg 20).

Ypes zoon Wolter Cupery trad in de voetsporen van vader. Op 4 januari 1893 bracht hij het hoogste bod uit op drie percelen grond, tijdens een openbare veiling in Nuis¹².

Voor 2030 gulden werd hij eigenaar van de percelen, waarvan één perceel bebouwd was met een woonhuis. Bareld Schoolland was de verkoper. Kort daarop, op 13 mei trouwde hij met Jetske de Boer (1862-1947). In 1895 werd hij als bouwkundige benoemd tot tijdelijk opzichter bij de gemeente Marum. Hij functioneerde blijkbaar goed, want in 1898 was hij al opgeklommen tot gemeente-opzichter, getuige het verslag van de raadsvergadering van 31 oktober 1898, waarin onder punt 3 wordt vermeld:

“worden gecontinueerd in hunne betrekkingen voor een jaar als gemeente-geneesheer de heer T. K. Grashuis Deves, gemeente-vroedvrouw mej. M. Drewes-Smit en gemeente-opzichter W. Cuperij”.

Wolters broer Sietze had in 1901 de leiding gekregen over een bedrijf aan de Winschoterkade in Groningen. Het was een vennootschap met de naam “loonzagerij, schaverij en stoomtimmerfabriek Gruno”. Nadat Wolter op 21 februari 1902 zijn huis met landerijen te Nuis had verkocht aan Alle Alberts voor een bedrag van 3150 gulden, trok hij in mei 1902 met zijn gezin ook naar Groningen. Samen met broer Sietze, die zich in 1898 ook in Groningen had gevestigd, werd ruim 10 jaar leiding gegeven aan deze timmerfabriek. Op 12 juli 1913 overleed Wolter Cuperij. In het Nieuwsblad van het Noorden stond o.a. deze advertentie:

“Heden overleed in het diaconessenhuis, de heer W. Cuperij, sedert 1908 de zeer getrouwe leider van de stoomtimmerfabriek “Gruno”.

Op 12 april 1900 was Sietze in Groningen getrouwd met de kruideniersdochter Saartje Pestman(1876-1955). Zij woonden tot 1911 aan de Oosterweg in Groningen. In maart

De E.A. Heer Rechter-Commissaris in het faillissement van wijlen

S. CUPERY,

in leven koopman te Rotterdam,
heeft bepaald:

1o. dat de indiening der schuldvorderingen aan den Curator moet plaats hebben vóór 20 Augustus a.s.;
2o. dat de verificatie-vergadering zal worden gehouden op Maandag 6 September 1926, des namiddags te 3¼ uur, in het Gerechtsgebouw te Rotterdam.

Mr. L. K. E. VAN EYCK,
Curator.

Rotterdam, 5 Juli 1926.
Schiedamschesingel 33. 30391.10

Aankondiging van het faillissement van Sietze Cuperij in 1926

1911 vertrokken Sietze en Saartje naar Arnhem. Sietze vermeldt dan het beroep van houthandelaar. Uiteindelijk komt hij in Rotterdam terecht, waar op 26 mei 1926 zijn faillissement wordt uitgesproken.

Korte tijd later, op 7 juni 1926 overleed Sietze. Zijn vrouw Saartje ging terug naar Groningen, waar ze in 1955 kinderloos overleed.

Op 8 augustus 1913 vestigden Wolter Cuperij's weduwe Jetske en haar twee kinderen Aaltje (1894-) en Jannes (1896-1982) zich weer in Nuis, waarschijnlijk aan de Oudeweg 21, want op 7 mei 1919 werd het woonhuis op dit adres met winkeltje/tapperij door Jetske de Boer aangekocht van Lammigje Wemer, de weduwe van Sijbren Faber, voor een bedrag van 2900 gulden¹⁴. Lang woonden ze hier niet. Rond 1923 verkocht Jetske het huis annex café aan haar schoonzuster Berendje v.d. Hoek, gehuwd met Jetskes broer Marten. Marten was kastelein van beroep. In 1924 kocht Jetske een gedeelte (±4.5 are) van een perceel grond van de smid Heine Keuning. Of dit aangekochte perceel bebouwd was, is niet helemaal duidelijk. Wel is zeker, dat op het perceel in 1926 een huis was gesticht, waarin een wolwinkeltje was gevestigd. (huidig adres Nieuweweg 86). Het bevolkingsregister van Marum 1920-1930 geeft als beroep voor Jetske winkelierster aan.

Zoon Jannes, inmiddels onderwijzer aan de o.l.s te Nuis woonde bij haar in. In 1923 trouwde Jannes met Anna de Vries (1897-). In 1928 na het overlijden van meester Noord werd hij aangesteld als hoofdonderwijzer van de o.l.s te Nuis en vanaf dat moment was hij woonachtig in de schoolmeesterswoning (Oudeweg 8). Na zijn pensionering verhuisde het echtpaar naar Leek (Goldbergsingel). In 1982 overleed meester Cuperij in het bejaardentehuis tijdens het spelen van een partijtje biljarten.

In 1947, na het overlijden van Jetske de Boer, kreeg dochter Aaltje het huis op haar naam. Aaltje was verpleegkundige in het AZG en woonde daar intern.

Rest nog de drie dochters van Ype en Aaltje, Zij bleven ongehuwd en sleten hun laatste jaren samen in een woning aan de Hoornweg in Marum. Moeder Aaltje Bergsma had hen niet onverzorgd achter gelaten, zij kregen het levenslange vruchtgebruik van haar nalatenschap toebedeeld.

¹ RAG, toegang 99, inv.nr. 168, akte 111

² RAG, toegang 103, inv.nr. 259, akte 374

³ RAG, toegang 102, inv.nr. 330, akten 297 en 317.

⁴ RAG, toegang 102, inv.nr. 191, akte 2127.

⁵ RAG, toegang 103, inv.nr. 176, akte 90.

⁶ Groningen 2012, jaargang 19, blz. 52, De vondeling van Doezum.

⁷ RAG, archief Nienoord, inv. nr. 280

⁸ RAG, toegang 102, inv. nr. 166, akte 504

⁹ RAG, toegang 102, inv.nr. 315, akte 410

¹⁰ RAG, toegang 102, inv.nr. 349, akte 271

¹¹ RAG, toegang 102, inv.nr. 215, akte 3884

¹² RAG, toegang 103, inv.nr. 186, akte 61

¹³ RAG, toegang 103, inv.nr. 251, akte 156

¹⁴ Aanvulling Jannes de Boer uit Nuis

Ik heb dankbaar gebruik gemaakt van de aan mij toegezonden foto's van Teun en Rolf Deves.

Op deze Ansichtkaart zien we uiterst links het postkantoor en rechts daarvan de boerderij Swaneneburg

De hooilanden ten noorden van Nuis en Niebert

Jan Boerema

Eén van de mooiste natuurgebiedjes in de gemeente Marum was vroeger ongetwijfeld het laagveengebied ten noorden van Nuis en Niebert. We hebben het dan over het gebied tussen de A7 en het Oude Diep. Je vond er petgaten met riet en krabbenscheer (oalstiekel), wijken en verder laag verveend land. In het voorjaar en een deel van de zomer gesierd met een prachtig zeer gevarieerd bloementapijt. Dotterbloem en koekoeksbloem waren de blikvangers. Ook de wat zeldzamere orchissoorten en zelfs wollegras waren er te vinden. Weidevogels zoals Kieviet, grutto, tureluur en kemphaan waren er in vrij grote getale te zien en te horen. Kievietseieren zoeken in het voorjaar was een geliefde bezigheid.

Andries Doornbosch, een vroegere inwoner van Nuis, heeft eens een gedichtje geschreven over Nuis. Eén couplet gaat over dit gebied:

*Ien 't noorden het heulaand met petten
en sompen
'n Lustoord veur kiewiet, kemphoan en
griet
Rusken en snielen bij bronnerge sloten
Meiers en heuers ien't verre verschiet.*

Werk

Voor 1900 vond hier, naar onze begrippen, op vrij grote schaal turfwinning plaats. Het was laagveen,

Dus er werd baggerturf gewonnen. Het veen, de “klien”, waar de turf van gemaakt werd, moest onder water “gespit” worden. Dat gebeurde hier met de loet of loede, een spade met een lange steel. Soms tot op een diepte van twee meter.

Op een paar oude kaarten staat aangegeven uit welke percelen veen is verkocht. Zo staat bijvoorbeeld te lezen dat een vijftal percelen, grenzend aan het Oude Diep, in 1854 zijn verkocht. Ze moesten in 14 jaar vergraven worden. De ondergrond bleef eigendom van de verkopers, in dit geval waren dat Van Teyen en A. E. Palsma.

Als het veen was vergraven, bleven er petgaten over. Van een deel werd weer land gemaakt. Vaak was de grond niet al te best. Er waren percelen bij die zo sompig waren dat ze ongeschikt waren voor beweiding en niet met paardenkracht bewerkt konden worden. Deze percelen werden met de zeis twee keer

per jaar gemaaid. Het hooi, rijk aan kruiden, maar ook de giftige paardenstaart zat er in, werd eerst in oppertjes gezet. Daarna werden ze op twee stokken naar een plaats gebracht met een steviger ondergrond waar paard en wagen konden komen. Die plaatsen bevonden zich meestal bij een wijk. Niet alle grond in het gebied is “verveend”. Vermoedelijk omdat er te weinig veen aanwezig was. Die percelen konden meestal beweide worden en gemaaid met de maaimachine. Bij het Oude Diep bevond zich zelfs een laagje klei van ongeveer 15 cm dikte.

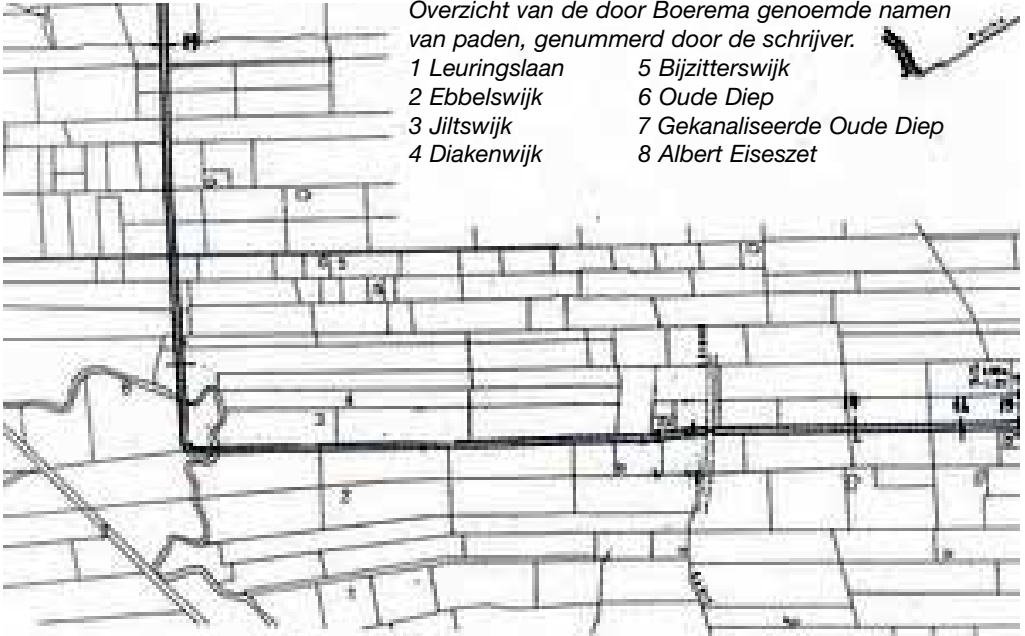
Namen

De wijken, gegraven om de turf af te voeren, stonden allemaal in verbinding met het Oude Diep. Ze hadden allemaal een naam, tenminste in de volksmond. In officiële stukken, koopaktes e.d. ben ik ze nooit tegengekomen. De namen waren soms ontleend aan de naam van een aanzwettende (aangrenzende) landeigenaar of van een veenbaas.

Zo kenden we de Leuringswijk, genoemd naar een vervener, de Jiltswijk, de Diakenwijk en de Harm Heukerswijk of Bijzitterswijk. Dit waren landeigenaren. Ook kon een wijk genoemd worden naar een aanwonende. Dat was het geval met de Ebbelswijk.

De Leuringswijk zat altijd vol krabbenscheer, waarop in het voorjaar tienallen sterntjes hun nesten bouwden.

De Ebbelswijk diende tevens als waterlossing en moest bovendien het water van de Nuismertocht verwerken. Ook de Schipsloot had een functie als waterlossing. De Liets, een stroompje dat van west naar oost liep ter hoogte van wat nu de A7 is, zorgde voor

Overzicht van de door Boerema genoemde namen van paden, genummerd door de schrijver.

1 Leuringslaan	5 Bijzitterswijk
2 Ebbelswijk	6 Oude Diep
3 Jiltswijk	7 Gekanaliseerde Oude Diep
4 Diakenwijk	8 Albert Eiseszet

veel wateraanvoer.

Ook percelen hadden een naam gekregen. Zo kenden we Schapekop, Bronger of Brongel, Hengstekamp, Speikerboor, de Strepen, Bediekte en Kerkehoorn.

Bereikbaarheid

Een mooi stukje natuurgebied dus. Maar hoe was de bereikbaarheid? Niet best. Bijvoorbeeld wat nu de Lietsweg is, was vroeger vanaf de Nieuweweg de eerste 800 meter sintelweg, daarna ongeveer 600 meter zand(modder)wegen dan verderop door het weiland, vier à vijf keer, hek open hek dicht tot het Oude Diep. Je kon dan alleen die percelen bereiken die links en rechts aan dit pad grensden.

Moest je verder oost- of westwaarts zijn dan zat er niks anders op dan eerst weer terug naar de Nieuweweg en een volgende toegang nemen. Met weer links en rechts dezelfde bereikbaarheid. Dwarsverbindingen waren er niet. De talrijke wijken vormden een belemmering. Zo waren er dus ettelijke toegangen vanaf de Nieuweweg. Alleen de Hanegraafsree, nu Mellamaweg geheten, gaf toegang tot een veel breder gebied namelijk van de Schipsloot tot de Lage Ma of Westernuismertocht.

Dat is wel enigszins verklaarbaar, want deze

gronden waren allemaal afkomstig van de Coendersborch.

Bewoning

In dit veengebied hebben vroeger nogal wat "huisjes" gestaan. Simpele onderkomens voor veenarbeiders met hun gezinnen. In het begin van de vorige eeuw waren ze, op een paar na, allemaal verdwenen. Op sommige plaatsen was nog duidelijk te zien waar ze hadden gestaan. Maar door de inpoldering en ruilverkaveling zijn ook deze herkenningpunten verdwenen, evenals het meanderende Oude Diep¹.

Die ruilverkaveling, in de jaren dertig begonnen, tijdens de oorlog onderbroken en na de oorlog afgemaakt, zou als mislukt de geschiedenis ingaan. De oorzaak van de mislukking was niet de ruilverkaveling op zich, maar de wijze van ontginning en de beschikbare materie: venige grond. Die was zo zacht, dat na oplevering, toen de grond moest worden ingezaaid, op verschillende percelen geen paard kon verkeren. Met behulp van het onderstel van een tank uit de Tweede Wereldoorlog zijn deze percelen toen ingezaaid. Goede cultuurgrond is het nooit geworden.

Het woord "ruilverkaveling" werd in deze omgeving een beladen woord

Waar arbeiders werkten in het veen, daar waren ook kroegen. Zo ook hier. Bekend is dat er één stond bij de dikke lindeboom aan het Oude Diep, ongeveer halverwege Boerakker en het gemaal aan de Middenweg. Ene Van Ek was de eigenaar. Waarschijnlijk is er ook een winkel geweest.

Er heeft ook een café gestaan aan de Bijzitterswijk, ongeveer 200 meter ten noorden van de huidige Roordaweg. Deze kroeg had een uithangbord met de volgende tekst:

*Hier tapt men het nat al uit het vat
en dat zonder schromen.
Wie borgen haat en slagen laat,
mag vrij hier binnenkomen.*

Van dit laatste is niets te vinden in de archieven, maar berust enkel op overlevering.

¹ Staatsbosbeheer, beheerder van dit gebied, is van plan het Oude Diep weer in zijn oorspronkelijke staat terug te brengen. Dus meanderend. Er is reeds een begin gemaakt.

Vissen in het Oude Diep. Tweede van links met pet de schrijver. De foto is ook te zien in museum 't Rieuw tijdens de thema-expositie 2014, met als thema: In de val gelokt. Eigendom: J. Boerema

De gezusters Hagedoorn en andere verhalen

Henri C. P. Besselink

Door de ogen van een kind beschrijft Henri C. P. Besselink zijn herinneringen over Marum en omgeving. Herinneringen uit de zestiger en zeventiger jaren. Deze romantische sfeerverhaaltjes zijn gebundeld in het (nog) niet uitgegeven boek met de titel: "De gezusters Hagedoorn en andere verhalen" waarvan een aantal in dit artikel worden gepubliceerd. De lezer kan genieten van beeldende, en voor velen nog herkenbare, beschrijvingen van personages, situaties en plekken uit en in Marum en omgeving. Aan de verhalenbundel gaat een roman vooraf: "Het tussenkind", die evenmin is uitgegeven en die de eerste helft van de kinderjaren van de schrijver omvat.

De schrijver groeide in de zestiger en zeventiger jaren op in Marum. Op latere leeftijd besloot hij zijn herinneringen aan die periode in die omgeving op te schrijven en te bundelen in het boek "De gezusters Hagedoorn en andere verhalen". De bundel is (nog) niet uitgegeven, dus de lezer mag onderstaande beschouwen als voorproefje. Op een kinderlijk-romantische wijze weet Henri Besselink ons heel beeldend de personages en de omgeving te schetsen. Een stukje verleden herleeft. En zeker voor de wat ouderen die

wellicht één of meer personages nog persoonlijk hebben gekend.

De gezusters Hagedoorn

Als twee prinsesjes staan ze op de foto, Grietje en Elisabeth. Twee frisse, jonge dames uit een lang vervlogen tijdperk. Het zouden zomaar twee dochters kunnen zijn van de Russische tsaar. Hoever hun geschiedenis reikt, weten we niet, maar dat ze van goede komaf zijn staat boven elke twijfel. Hun geschiedenis is dan ook niet alledaags. Van moeders kant komen ze van een soldaat uit Denemarken, die deserteerde en illegaal in Nederland verbleef. Hij vond een vrouw, ... van der Veen, en kreeg een paar kinderen die aangemeld staan als vondeling. Van vaders kant is het ook onduidelijk, omdat die zowel Hagedoorn als Zevenbergen heet. Dat kan natuurlijk niet. Een oplossing is dat de naam van de moeder Hagedoorn is en het zou zomaar eens zo kunnen zijn dat ook deze naam uit Duitsland stamt of misschien zelfs uit Zwitserland.

Opname van de gezusters Hagedoorn in vroegere tijden. Eigendom: H.P.C. Besselink

Twee Russische prinsessen uit het Tolberter veen. Ze zijn nooit getrouwd. Hadden ze dat afgesproken? Toen ik ze leerde kennen was ik vijf jaar oud en zij al ver in de zeventig. Ze woonden toen niet meer in de villa in het dorp, maar op het boerderijtje van hun vader. Als twee zwerfsters waren ze gekleed, vuil in het gezicht. Bij Griet één borst half uit haar vest hangend. Als kluizenaar verstopt op het platteland leefden ze hun laatste dagen en sloegen vliegen die op tafel landden om van de gemorste suiker te snoepen, dood met de N.C.R.V.-gids. De bloedsporen gaven aan, welke dag het was.

Het waren achternichten van mijn moeder en zo nu en dan fietsten we er eens heen. Altijd waren ze blij en vriendelijk en een grote, brede glimlach was onze beloning, waardoor er een woud aan schots en scheef staande gele paardentanden bloot kwam te liggen. Natuurlijk kregen we ook een kopje koffie uit kopjes die vóór de oorlog voor het laatst waren afgewassen. We zaten aan tafel met een bruin plastic kleed, zwilk genaamd, en de dansende vliegen. Zo nu en dan verdronk er een in de melk, die ongekookt van de koe op tafel kwam. Hij draaide een paar rondjes op z'n rug en leek dan een krent in de pap.

Griet was wel lief en ook aandoenlijk. "Mamma, heeft zij ook een man?" "Stil, hou je stil.", zei mijn moeder geknepen. Waarom is ze niet getrouwd? Is haar man dood? En waarom woont ze bij haar zuster? Is ze zo arm? Maar waarom wonen ze niet in het dorp? Zijn ze rijk? Een antwoord kwam doordat Griet zei dat ze de koeien moest gaan melken. En daardoor waren we gered voor een tweede kopje koffie uit de pruttelpot die voor eeuwig leek te zijn vastgekoekt op de vuile kachel. Griet was bijna net zo zwart en Betje zei niks. Eenmaal weer buiten werden de gebruikelijke nieuwtjes nog uitgewisseld. Die gingen altijd over familie of familie van familie. En dan fietsen, doet roepen en wuiven totdat de kleine beentjes en armpjes er bijna afvielen. Ze leek wel een beetje op m'n oma. Die was al overleden, maar ik miste haar heel erg. Daarom deed ik m'n uiterste best om lief voor Griet te zijn. Onderweg dacht ik over alles na. "Mamma, waarom wonen ze daar alleen? Dat is toch veel te gevaarlijk? Wassen ze zich nooit? Is Betje ook nooit getrouwd geweest?" Het boerderijtje werd kleiner en kleiner, tot er een stipje overbleef, net als de vlieg in de melk.

Later begreep ik dat ze 's winters in het dorp in de villa woonden en 's zomers op de boerderij. Als ik de Elizabeth Bode kwam brengen, lopend langs het lange pad, deden ze alsof ze mij niet kenden en de mensen in het dorp meden hen alsof het heksen waren. Zo mooi als ze op de foto staan, worden ze nooit meer. Maar het blijven voor mij twee prinsessen uit vervlogen tijden, wachtend op

hun prins, en ik ben blij dat ik ze heb gekend.

Van der Velde

Soms was het van dat speciale weer, zo in het voorjaar, dan hing er iets in de lucht. "Van der Velde kon ook wel eens komen.", zei ik dan. "Ja", zei mijn moeder, "dat dacht ik ook al." En altijd als we dat hadden gedacht en gezegd, dan was het ook zo. Zonder uitzondering. Een enkele keer kwam hij langs op z'n oude brommer, waar hij een grote koffer achterop gebonden had, als we het niet tegen elkaar hadden gezegd. In de koffer zaten allemaal stoffen en slopen, zakdoeken (rode en bonte), overalls, knopen en naaigerei. Hij was al oud en ik wist niet beter, of hij had het altijd zo gedaan, zo met zijn brommer langs de boerderijen en de vrouwen des huizes.

Mijn moeder bestelde altijd wel iets. Soms op mijn aandringen kocht ze heel mooi flanel, een zachte stof voor lakens. En die ene keer zo iets prachtigs: stof voor kussenslopen, wit met blauwe rozen. Mijn moeder had geen tijd om achter de naaimachine te zitten. Onze buurvrouw heeft er slopen van gemaakt. Later bleek dat ze familie was van de vrouw van Van der Velde. Als ze er naar toe wilde, bracht mijn vader haar wel eens met de auto. Een piepklein winkeltje vol met petten en rode zakdoeken voor de boeren en katoen voor lakens en blauwe katoenen stof voor het repareren van overalls.

Ze hadden geen kinderen en onze burens ook niet, althans ik heb nooit geweten dat er kinderen bestonden. Die moesten dan wel stokoud zijn.

Onregelmatig en met lange tussenpozen verscheen hij, net als de ooievaars op het nest dat op ons land stond. Als ze terugkwamen uit Afrika werd het voorjaar. Zo ook als Van der Velde kwam. Een nieuwe stof voor een jurk van mijn moeder, licht crème met blauwe hortensia's. Zomers, met koele bovenarmen en seringengeur. Dat was de zeep waar ze zich mee waste. Als Van der Velde dan in het najaar nog één keer kwam, dan wisten we dat de winter in aantocht was. Zoals de trekvogels zich opmaakten om naar

warmere oorden te vertrekken, verdween hij op z'n brommer aan de horizon. Een koffer met katoenen seizoenen achterop gebonden.

Willem Tuinstra

Het ruikt er naar tuigleer en paardenhoofdstellen. Een boerderijtje aan een kronkelig pad. Altijd via de achterdeur, over de deel naar het voorhuis. Als je er kunt komen. Want soms is er een zending schoenendozen die je de weg verspert.

Willem is schoenmaker, maar ik heb hem nooit een schoen zien maken. Wel repareren. De allerlaatste mode verscholen in het Gronings/Friese platteland, in de herfst onbereikbaar en te modderig voor moderne schoenen. Hakjes, laarzen en oma's schoenen. Van de vloer tot aan het plafond en in de gang. Ook in de slaapkamer. Slaapt hij wel ooit? En waar dan? De kachel snort en er is koffie. Willem heeft een bochel en heeft misschien wel zijn eigen schoenen gemaakt, met hele dikke zolen. Hij lijkt tevreden, maar zijn handicap is niet niks. Altijd pruimtabak kauwend spuugt hij de oude kwak in een oude geëmailleerde koffiepote. Hij zal zich toch nooit vergissen? Een lichte walging komt bij mij boven. Eén tand heeft hij nog en een straaltje bruin vocht sijpelt altijd in z'n mondhoeken. Half geschoren en onverstaanbaar mumpelend probeert hij de waar aan de man te brengen.

Hoge bomen staan om het huisje. De wind giert door de takken. Naast de laatste mode staat de tijd hier stil. Of het nu achttienhonderd of negentienhonderd of iets anders is. Alles is, zoals het altijd was en zo zal het blijven tot aan z'n laatste snik. Er hangt een gekromde foto van een vrouw in een lijst zonder glas. Het water uit het lekkende dak is er langs gekropen. Was dat zijn moeder, of zijn vrouw? Of een zuster? Niemand die ernaar durft te vragen. Willem woont hier z'n hele leven al en is altijd zo geweest. Hij is daar zo gegroeid.

Ik ga naar huis met prachtige leren laarzen met stevige zolen. Het lijken wel laarzen uit het Pruisische leger, als van een kapitein of majoor, glanzend zwarte schachten tot net onder de knie. Maar net geen paardrijlaarzen. De ter reparatie gebrachte schoenen blijven achter, net als Willem. "Volgende

week klaar." Nog net zie ik hem een nieuwe dot pruimtabak achterin z'n mond duwen, als troost.

Dag Willem.

Vrouw Mellema van de Coendersborg

Heel snel fietste mijn moeder over de plank die over het slootje lag dat over het oudste pad van Nederland loopt. Ik tilde mijn benen op en we gilden het uit. Het was een regelrechte aanslag op het fatsoen en dagelijks bestaan. Zoiets deed je niet en zag je ook nergens: een moeder met kind achterop de fiets die zichzelf en haar kind in gevaar brengt. Het pad liep op de desbetreffende plek steil naar beneden en werd onderbroken door een heel smal plankje met aan één zijde een leuning. Altijd als we daar aankwamen zette mijn moeder de spurt in. Al hijgend en schaterlachend van plezier zeilden we de hoek om vóór de borg. De fiets tegen de muur en de bloemen uit de fietstas voor Janke. Klop, klop op de houten zijdeur van de grote hal. Het duurde lang voordat er iemand kwam, té lang voor mijn gevoel. Zou ze er wel zijn? Zo niet, dan kon ik ook niet spelen bij de borg en ik voelde de teleurstelling door mijn maag omhoog kruipen.

"Dag Wieke. Hoe is 't? Kom er in. Eerst maar even thee." Het donker was oogverblindend. Het duurde even voordat je eraan gewend was en al stommelend vonden we de weg naar boven waar Janke haar kamer had. Een theelichtje op tafel, de pot, de muts en natuurlijk het snoeptrommeltje. Alléén maar daar (en nooit ergens anders) heb ik toverballen gehad, zó groot dat ik minstens een uur niks meer kon zeggen. Dat bood mij de kans om naar beneden te gaan, naar Mellema, de man van Janke. Hij was tuinman en kweekte onder andere druiven. Dat was voor mij zo iets exotisch. Die kreeg je alleen in het ziekenhuis of als je bijna doodging. Druiven! En ook perziken en peren. Teveel om op te noemen.

De muur van de tuin was heel dik, wel een meter, met hele grote stenen, roze-rood, zoals je die nergens zag. Dat was alleen maar daar.

Oalle vrouw Vissia

“Mamma, wat heeft ze grote oren en wat heeft ze een grote neus.” Mijn moeder zei niets. We liepen onder een fonkelend sterrendek naar huis. De poolster en Venus, de Grote Beer - alles was te onderscheiden. Het rimpelde en glinsterde als het stuk asfalt onder onze voeten. Dat schitterde alsof het bevroren was.

De oude mevrouw Vissia was wel honderd jaar en lag in de bedstee op een donkere en koude plek. Het leek alsof ze haar hadden weggestopt. Ze had een hele grote kanten muts op. Ik dacht dat het de grootmoeder van Roodkapje was. Het moest wel zo zijn, want ik droomde altijd over een wolf die mij kwam halen, in een juten zak, over het dak van onze burens, terwijl het in brand stond en het onweerde. Toch was ik gefascineerd door haar omdat ze zo oud was. Zou ze Napoleon hebben gekend? Of misschien wel een oorlog hebben meegemaakt waar ik nog nooit van gehoord had. Het was 1962 min honderd jaar. Alles leek mogelijk.

Haar man heb ik nooit gekend, maar ze had wel twee kinderen. Die waren ook al oud. Nolles en Trien. Zij waren ook niet getrouwd, maar het leek wel alsof zij man en vrouw waren. Trien was doof en als je haar iets vroeg zei ze: “Kien, kien, daar kan ik niets van zien!” Ze verzorgde haar stokoude moeder en haar broer. Als een cipier liep ze rond in de boerderij, deuren openend en sluitend met enorme ijzeren sleutels die ze bij zich droeg aan een grote sleutelring onder haar rok. Als ze die optilde, zag je haar benen niet, maar alleen een witte, kanten onderbroek met pijpjes en nog een onderrok. Daaronder droeg ze sokken, zelf gebreid, in klompen.

Er hing een gelaten stilte en rust. Ik dacht: “Als haar moeder doodgaat, kan ze weg en alsnog een man zoeken.” Maar wie zou dat dan moeten worden? Het was alsof ze haar eigen gevangenebewaarder was en ze leefde in zichzelf. Met mij kon ze toch leuk spelen door met kaatsballen te jongleren. Ze kon met drie tegelijk gooien, opvangen en ze in de lucht houden. Soms gingen we de tuin in naar de walnotenboom. Fazanten voeren. Die zaten in een ren. En als we dan stekjes hadden uitgewisseld van prachtige, rode

geraniums, was ik heel blij. Ik was een heel klein beetje haar kind. Zoals die ene keer dat we in het dorp boodschappen gingen doen bij de Spar, waarbij ik kaatsballen kreeg in een net, zoals in het sinterklaasliedje. “En de letter van banket”, dacht ik dan, “die krijg ik ook”. Want m'n vader was bakker.

Boer Koekoek

(vakantie in Nieuw Millingen aan de Rijn op Rabbit Hill)

We waren eindelijk eens op vakantie. Mijn broertje de hele reis met de vleespan op schoot. Afgeladen vol naar de Veluwe. Eerst maar even kotsen en dan nog een nacht niet slapen door de vreemde omgeving. Zo ging het altijd. De eekhoortjes voetballen met dennenappels op het dak van het huisje en de regen kwam met bakken uit de hemel. Eindelijk na een paar dagen knapte het weer op. Kleine autoritjes over de Veluwe. Het Uddeler meer. Het domein van Brommie en Tommie. Bos en nog meer bos, en dan: Putten. “Laten we naar boer Koekoek gaan”, zei mijn moeder, “we kijken of hij thuis is.” Een klein huisje doemde op met rood-wit geverfde luikjes en een gedeelde deur zoals boerderijen hebben. Hij deed zelf open: “Kump er moar ien”. De huishoudster zette thee. Het werd een heel gesprek over het laatste politieke bezoek aan het Westerkwartier in Groningen. Mijn ouders zagen wel heil in zijn ideeën. “Den Uyl vreet toch alles op”, zei mijn moeder, “als ik niet christelijk was, werd ik communist.”

Na de thee nog een paar foto's voor het huisje, hij over de onderdeur geleund en wij ervoor. Was dat nou de reden om op vakantie naar de Veluwe te gaan? De vakantie was kort maar krachtig. Toen de vleespan (“de vleespotten van Egypte”, volgens mijn moeder) leeg was, gingen we weer naar huis. Alles in omgekeerde volgorde. Toch duurde de reis langer dan op de heenweg, omdat mijn vader altijd “de kortste weg, Wieke” nam. Nog even kotsen en een nacht niet slapen en alles was weer gewoon. De foto's waren na veertien dagen klaar, maar met de politieke ontwikkeling van boer Koekoek was het snel afgelopen. De roep van de koekoek bracht enkel regen.

De N.C.R.V.-gids

Het oude schuurtje zakte haast in elkaar, maar hing in een vangnet van bomen die ooit als kerstboom dienst hadden gedaan. Aan de lengte kon je aflezen, wanneer welke boom het laatst was gebruikt. Het was een schuur waar de eenden in een hok zaten en briketten waren opgeslagen en eierkolen voor de kachel. Héél vroeger lag hier turf en de klompen van opa met plankjes eronder en zelfgemaakte leren flappen om de enkels voor het baggeltrappen stonden er nog. Ook was hier het huuske, oftewel: de poepdoos. Een houten verhoging met een deksel op een rond gat en daaronder iets waar je liever niet over nadacht. Met een deur ervoor van oude planken en naast je, als je zat, wat oude kranten. Die veegden het fijnst. Maar als je pech had was het de N.C.R.V.-gids met van dat gladde papier. Gedurende het korte bezoek was de beste bezigheid het in stukken scheuren van de afgelopen aankondigingen. Om die vervolgens even flink te verfrömmelen en dan weer glad te strijken. Als het regende was het ook leuk eerst nog iets te lezen, voordat het bladzijde voor bladzij in iets bruikbaar veranderde. Verkwikt en versterkt dwarrelden de Christelijke gedachten nog een tijdje door je hoofd en het stof door de schuur. De postbode in de verte op de fiets met de nieuwe N.C.R.V.-gids voor de volgende week was al in aantocht. Hopelijk met de reisbijlage.

Antje Hofman

Waterlelies, hele grote, met ongelooflijk grote, groene, sappige, glanzende bladeren. Dat is het eerste dat je ziet als je het hele smalle bruggetje overgaat dat verscholen ligt tussen al dat groen. Buxusheggen op borsthoogte, een tegelpaadje dat je zó leidt, dat je alleen maar langs huis kunt lopen. Een voordeur is hier nog nooit gebruikt. En dan ... heel veel geraniums, helderrood. Ze vlammen op onder de groene boomschaduw. Achter door het huis naar voren. Op naar het aanbouwtje, heel erg vol met een kachel en tafel en stoelen. Weer héél veel geraniums. Een oude oma zit in de hoek met haar ingezwachtelde benen op een stoel. Ze zegt nooit iets. Antje is druk en heeft een wilde bos haren en opgestroopte mouwen, een

schort voor en een paar tanden in haar mond. Daardoor lispelt ze een beetje, maar ze stopt ons altijd van alles toe. Een enkele keer laat ze ons wel eens het voorhuis zien. Dat is een tussenruimte tussen de deel, het aanbouwtje en de werkelijke voorkamer. Daar ben ik nooit geweest. Eén keer heeft ze de deur op een kier gezet. Het stond afgeladen vol met het allermooiste antieke meubilair en koper en aardewerk en porselein dat ik tot dan toe had gezien. Het voorhuis had een wonderlijke verzameling van bloempotten, planten, droogbloemen en plastic boeketten door elkaar. Een droogrek voor melkbussen, groen gelakt, als nieuw, en veel gesteven katoenen kleedjes en gordijntjes alom. De pauwe- en struisvogelveren die ze had in grote vazen, vond ik indrukwekkend. Daar wilde ik ook wel een paar van.

Het was net een snoepwinkel zonder zoetheid. Na al dat moois moesten we weer naar huis. Maar niet zonder een waterlelie uit de gracht die haar broer Reinder met een hark eruit haalde, zonder tanden. Reinder dus, en niet de hark! Hij at een buisje Chevarine 4 per dag tegen de pijn. De waterlelie bloeide wel een week.

De Blaauwe Steen op De Haar

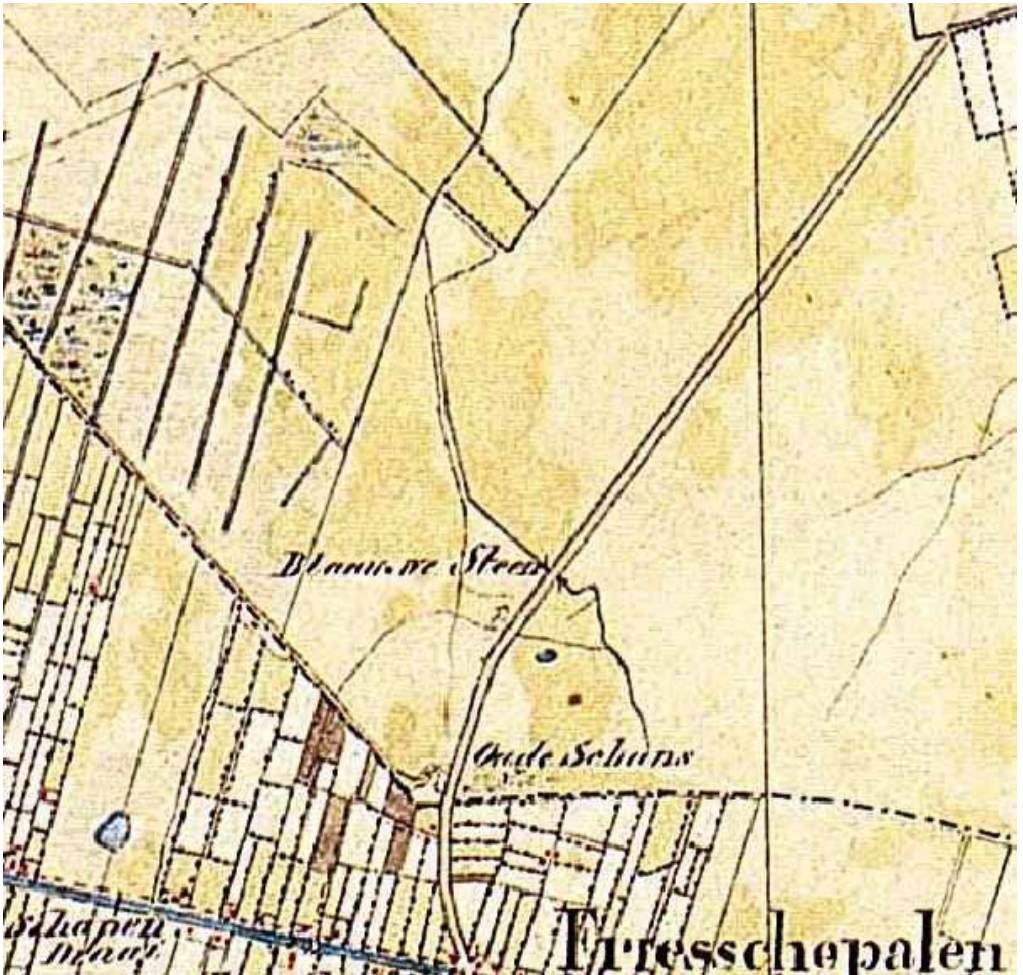
Koos Vos

I.Vooraf

Op de Topografische en Militaire Kaart van het Koninkrijk der Nederlanden 1853 – 1856, vervaardigd door L. P. van der Beek en J. M. A. Hubar staat ten noorden van Frieschepalen en de Oude Schans een 'Blaauwe Steen' aangegeven. De steen wordt aangeduid als een stip tussen de letters U en W. Een aanduiding waar je makkelijk overheen leest, maar waar je toch telkens opnieuw naar kijkt. De steen was vroeger duidelijk een opvallend fenomeen, anders werd hij niet vermeld.

Op een identieke kaart van Huguenin uit 1820 staan in de onmiddellijke nabijheid ook 2 heuvels aangeduid, met de toponiemen Groot Heim en Lutje Heim.

Interessante gegevens om verder onderzoek naar te doen.

Topografische Militaire Kaart 1853-1856 van het Kononkrijk der Nederlanden. De Blaauwe steen ten noorden van Frieschepalen en de Oude Schans

Blaauwe Stenen

Een Blaauwe Steen kan twee verschillende betekenissen hebben: een grenssteen of een gerechtsplaats. Voor een relatie met de rechtspraak, het uitspreken van vonnissen en het uitvoeren van straffen bij een Blaauwe Steen, bestaan inderdaad Middeleeuwse verslagen. Over deze vorm van Middeleeuwse rechtspraak in Vredewold - West is echter nog veel onbekend.

In dit artikel gaan we daar verder op in.

Historie

In de eerste kerken werden oeroude keien soms in hoeken van torens ingemetseld. Ze dienden niet als fundament maar het waren relieken uit de voorchristelijke periode. Ze waren zó ingemetseld, dat de kerkbezoekers langs de steen naar de kerkingang liepen. Deze stenen zijn mogelijk restanten van oudere voorchristelijke heiligdommen die nabij dezelfde plaats hebben gelegen.

Historicus J.R. Seinen beschrijft een steen bij de kerk te Heemse (Hardenberg) als volgt: "Op de plaats waar de oude Saksers hun offerplaats hadden, werd in 750 een kappel opgericht. Deze oude Dingsteen, later de steen waarop de Kerksprouke werd gehouden ligt nog naast de kerk". Hij spreekt hier duidelijk over een Dingsteen. Dingstenen moeten we in relatie brengen met ge-ding of rechtsgeding: de plaats of steen waarop in oude tijden al recht gesproken wordt. Soms waren ze met runen bewerkt, soms stonden ze in een cirkel van kleinere stenen.

Waar kwamen blauwe stenen voor?

Monumenten als Blaauwe Stenen als op De Haar, of gelijksoortige stenen met een andere kleur aangeduid, zijn nog niet alle diepgaand onderzocht. Ze hoeven in ieder geval niet beslist een blauwe kleur te hebben. Met de aanduiding Blaauwe Steen wordt in een groot aantal verslagen een steen met een juridische functie bedoeld. Vaak zijn het stenen die oorspronkelijk in landelijke gebieden, maar ook in steden, markeringsgrenzen aangaven. Witte Stenen waren de gerechtsstenen van de landvorsten, de graven of jonkers; Rode Stenen waren de stenen van de geestelijkheid.

De Blaauwe Stenen in deze rij waren in onze

regio dus de gerechtsplaats van grietenijen. Bij deze stenen werden door Hogere Rechtscolleges misdadigers via de lagere rechterlijke instanties als het ware aan de gemeenschap overgedragen om gevonnist en terechtgesteld te worden.

Blaauwe Stenen met deze betekenis kwamen veel voor in met name Nederland, Vlaanderen, Midden Duitsland en in het Rijnland.

Groot Heim en Lutje Heim nabij de Blaauwe Steen, Trimunt wordt als "Driemunten" aangeduid.

Stenen als De Blaauwe Steen zijn niet dus niet bijzonder voor alleen Marum, maar komen dus op meer plaatsen in Nederland en ook in het buitenland voor. Meestal lagen ze op een centrale plaats in een dorp of stad, soms ook juist aan de grenzen van een bepaald rechtsgebied, kerspel, of grietenij.

Hoewel er een relatie lijkt te zijn met de rechtspraak uit aller-vroegste tijden, dateren de meeste beschrijvingen pas uit de Middeleeuwen. In deze periode hoorde de rechtspraak in het ZWK indertijd tot bevoegdheden van de lokale of regionale machthebbers, de grietmannen.

(n.b.: In 1531 werden deze bevoegdheden [onder protest] overgedragen aan het huis Nienoord.)

Rituelen

In tegenstelling tot wat veel mensen denken, werden op een Blaauwe Steen meestal geen executies uitgevoerd. Executies vonden meestal wel plaats in de buurt van een Blaauwe Steen. Of dit ook bij de Blaauwe Steen op De Haar plaatsvond leest u, zoals al gezegd, straks meer.

Wel vonden er 'lichtere' straffen plaats zoals geseling, vingers afhakken (de twee zwerende vingers bij meined) en oren afsnijden (bij zakkenrollers). Aan de Steen zat vaak een ijzeren ring waaraan veroordeelden een poosje vastgeklonken konden worden als onderdeel van berechting of straf. Hier lijkt dus een relatie te bestaan met het gebruik van de zogenaamde schandpaal, die meestal ook van de zelfde blauwe steensoort zijn gemaakt en soms op of bij een blauwe steen geplaatst zijn.

Een Blauwe Steen was soms ook een plek van hoop. Zo bestond de traditie om gevangenen driemaal rond de Blauwe Steen te leiden. Omstanders konden zich dan melden om borg te betalen, zodat de gevangene tot aan zijn proces niet in de cel hoefde. Mensen die tot gevangenisstraf of ter dood waren veroordeeld, kregen zo ook een laatste kans hun vrijheid te herwinnen, als iemand uit het publiek de veroordeelde zou willen vrijkopen.

De kist van een overledene met schulden werd echter net zo lang aan de steen vastgeketend tot zijn schulden door verwanten of 'buren' waren afbetaald. Pas dan kon de begrafenis plaatsvinden.

De Blaauwe Steen op De Haar te Marum

Nu 74 jaar geleden beschreef een journalist in de ANWB Kampioen van 22 juni 1940 onder de pseudoniem FRISO verschillende onderzoeksgegevens rond blauwe stenen in onze regio.

'Hier en daar komen in het Noorden van het land thans nog blauwe stenen voor. Vele dor-

Landbouwer Geert Greydanus voor de locatie van de "Blauwe Steen"

pen kenden voorheen hun opvallende 'vlinten' (Groningen) of 'balstiennen' (Fryslân) en zonder twijfel hebben verscheidene een rol gespeeld in het rechts- en misschien zelfs geloofsleven onzer voorouders. Van enkele is dat nog wel aan de hand der stukken na te gaan. Van het Kollumerlandse dorp Burum is de volgende getuigenis uit 1551 bekend, waarin gezegd wordt dat, indien Ffolcke IJlesz. (indertijd rechter te Burum):

"Rechtdach hylde so ginck hy all stedes (altijd) syten op de suydoester horrene (hoek) van Burme Kercke, up den wech, daer lach een grote flint, daer hy all stedes up sadt, wanneer he dat Recht hylde, unde by den flint daer stont een kaeke harde (een schandpaal) by."

Met betrekking tot de Blaauwe Steen op de Haar haalt de journalist het onderzoek van een Dr. Westerhof aan. Deze geleerde wijst er op dat stenen, en vooral grote stenen bij volksvergaderingen, bij het verkiezen van volkshoofden of gezagsdragers en bij terechtzittingen van het 'gerigt' oudtijds hier en daar een grote rol gespeeld hebben.

(Misschien niet toevallig dat het klooster Trimunt vlak bij een dergelijke belangrijke plaats is gevestigd? K.V.)

In deel IV der Groninger Bijlagen beschrijft Dr. Westerhof De Blaauwe Steen op De Haar als volgt: 'Dicht bij de Friese grens in het Haarster Veld (Gr.) lag nog ruim 40 jaar geleden (rond 1900 dus) de Blaauwe Steen waarvan men vertelde, dat er in oude tijden het gerecht gehouden werd. Ook kwamen onder deze steen tot ver in de omtrek de kindertjes vandaan, welke eigenschap hij moest delen met de kindersteen aan de Kromme Kolk in de Leek en een grote zwerfsteen bij de toren van Ezinge.'

Helaas zijn er op dit moment niet meer directe historische gegevens over de Blaauwe Steen te traceren, behalve dat hij naar alle waarschijnlijkheid ook als grensmarkering van de grietenij Marum heeft gediend.

Interview met dhr. Greydanus

De 'Blaauwe Steen' op De Haar stond op terrein wat tot voor kort toebehoorde aan landbouwer Geert Greydanus, tegenover zijn boerenbedrijf aan de noordkant van de Haarsterweg. De afstand tussen de Haars-

terweg en de steen bedroeg zo'n 200 meter. Momenteel staat hier de champignon kwekerij van Bertus Baron. Greydanus vertelt, dat de Blaauwe Steen tot de huidige herverkaveling iets onder het maaiveld vanuit de oever van een tochtsloot Haarsterweg in het water lag. (Deze sloot liep toen parallel aan de Haarsterweg.)

De steen lag in zijn jeugdjaren al horizontaal - je kon er aan de waterkant op zitten.

Hij was enigszins rond van vorm en had een ietwat blauwgrijze kleur en leek enigszins op de grote steen aan de Postdijk. Tijdens aanpassingen van de drainering in 1962 werd een nieuwe afwatering haaks op de toenmalige sloot gegraven en verdween de Blaauwe Steen onder het perceeloppervlak, maar ligt momenteel nog geen halve meter onder het maaiveld.

Greydanus stelt dat de steen, toen hij nog rechtop stond, in vroeger tijd vast een mar-

kant punt op het toen onmetelijke Haarster heideveld is geweest.

De Blaauwe Stien van Nijega ter vergelijking

De 'Blaauwe Stien' van Nijega werd al aangegeven op de kaart van Christianus Schotanus' beschrijving van de grietenij Smallingerland uit 1664. Waarschijnlijk betreft het hier een steen die de grens tussen de dorpsgebieden van Nijega en Oudega markeerde. Dit Rijksmonument is hier in de voorlaatste ijstijd terechtgekomen, zo'n 150.000 jaar geleden.

Over deze Steen zijn verschillende verhalen in omloop. Zoals dat over monnik Boudewijn van het klooster van Smalle Ee. Op de Steen zittend, kreeg hij aan het einde van zijn leven een visioen over een heldhaftige, gewonnen strijd tegen een vijand. Dat visioen betrof dan de inval in 1672 van een groep plunderende soldaten van 'Bommen Berend'. De opvallend diepe krassen in de steen zouden ontstaan zijn door sabelhouwen van de Münsterse soldaten. (Hoe het deze groep Munstersen exact is vergaan, is mij bekend, maar gezien de beperkte lengte van dit artikel moet ik u dit onthouden.)

Verder wordt beweerd dat de steen een merkteken was in een stelsel van heidense cultusplaatsen of de laatste rustplaats van de Pater Boudewijn van het klooster Smalle Ee. Er bestaan aanwijzingen, dat in de onmiddellijke nabijheid een galg heeft gestaan.

Meer voorbeelden van Blauwe Stenen

In het centrum van Leiden vormt een Blauwe Steen het historisch markeerpunt in het wegdek op de kruising van drie straten. Deze Steen ligt op het middelpunt van de vier delen waar de middeleeuwse stad Leiden tot 1294 in was verdeeld.

In 1321 wordt voor het eerst melding gemaakt van deze Blauwe Steen. Niet als grenssteen, maar als plaats waar recht gesproken werd. Het was dus een symbolisch middelpunt van de stad. In de middeleeuwen werd hier door het stadsbestuur in het openbaar recht gesproken.

Ook in Nijmegen ligt op de kruising van de Grote Markt, Grotestraat, Burchtstraat en Broerstraat - allen deel uitmakend van het

historische stratenkruis in de binnenstad - een Blauwe Steen. Ook deze Steen wordt al in de 13e eeuw in verschillende bronnen vermeld. En ook deze steen ligt nog steeds op zijn oorspronkelijke plaats.

Bij deze Steen werden tot in de 18de eeuw de vonnissen van veroordeelde misdadigers voltrokken. Het ging dan meestal om lijfstraffen, zoals het afhakken van vingers of oren. Tot 1481 werd ook bij dit kruispunt publiekelijk recht gesproken door de schepenen en de stadsrechter.

**II. Terechstellingen op De Haar
Galgen hoorden in de Middeleeuwen tot het vertrouwde beeld in onze contreien. Vaak stonden ze ook in de directe nabijheid van de gerechtsplaatsen, dus ook vlak bij Blauwe Stenen. Dat dit op de Haar ook geval was zullen we straks kunnen vaststellen!**

Bij galgen in de Middeleeuwen moeten we niet denken aan gelegenheidswerktuigen die op pleinen voor executies werden opgericht en vervolgens weer afgebroken, maar aan permanente bouwwerken van hout of steen, waaraan de lijken van misdadigers na hun terechtstelling werden tentoongesteld tot ze ontbonden waren. Alleen al in de Friese landen moeten rond 1500 zeker veertig van zulke galgconstructies hebben gestaan. Deze bouwsels stonden opvallend in het landschap, op verhogingen, langs drukke wegen en vaarten, omdat ze van ver gezien moesten kunnen worden.

Bronnen

Ondanks hun opvallende plaatsen in de openbare ruimte en de betekenis die ze daardoor voor het grote publiek hebben gehad, is er niet veel aandacht aan de geschiedenis van de galgen besteed. Vermeldingen in overheidsadministraties zijn er voor 1500 nauwelijks of niet te vinden. De galgen zelf zijn vergaan. Zelfs van de meest degelijke bouwsels uit deze tijd resteren amper funderingsdelen.

Hooguit vinden archeologen wel schedels en botten van gehangenen die ter plaatse in de bodem zijn achtergebleven. Eén bron is echter heel duidelijk: de Middeleeuwse willekeuren van Focke Ukena.

Focke Ukena

Focko Ukena (ca. 1365 - 1437) was een hoofddeling die een belangrijke rol heeft gespeeld in de strijd tussen de Schieringers en Vetkopers in de provincies Groningen en Friesland.

De door Ukena opstelde willekeuren of wetten zijn de laatste wetten die min of meer hebben gegolden in de zeven Friese Zeelanden. In 1427/1428 regelde Ukena de Friese rechtspraak. Het verbond tussen Groningen en het Westerkwartier werd later naar de andere Ommelanden uitgebreid en betekende het ontstaan van de provincie Groningen!

In plaats van de 'gemenelands warven', die in de stad Groningen werden gehouden, kreeg iedere 'goa' (regio) van weleer de eigen rechtspraak weer terug, dus ook Vredewold!

Impressie van de schilder Jan van der Velde II (1593-1641) van de galg Vredewold op het Haarsterveld bij Frieschepalen. Een jachtgezelschap is met een slagnet aan het "wilsterflappen"

De wetten van Ukena waren grotendeels geschreven in het Oudfries:

“Item, up dat all man syn guedt, dat hem Gott vorlenet destho vredelicker bruken moege, so sall elck ampt deser vorgeschreven landen vor Pinxteren naestkomende oprichtet hebben einen galgen bi 20 olde Marcken tho broke dar in tho hangende bi pene der galgen.”

= “Voorts, opdat een ieder zijn goed, dat God hem gegeven heeft des te vreedzamer gebruiken mag, zal elk rechtsgebied van deze landschappen voor Pinksteren aanstaande een galg hebben opgericht voor degenen die tot ophanging worden veroordeeld, op straffe van 20 oude marken zoen-geld.”

Een Galg op De Haar bij de Blaauwe Steen

In de Gronings/Friese wetgeving werd vanaf 1428 dus bepaald dat elke gouw, dus ook Vredewold, in dat jaar vóór Pinksteren een eigen galg moest hebben opgericht. Hierin was dus sprake van een algemene Wetgeving en de grietenij van Marum zal hier ongetwijfeld mee te maken hebben gehad, zoals uit de volgende verslagen blijkt.

Het grietenijbestuur in de persoon van de grietman moest het initiatief nemen tot het oprichten van een galg, zo blijkt uit een getuigenverslag over de grensscheiding tussen de gewesten Groningen en Friesland, meer in het bijzonder tussen het Groningse Vredewold en het Friese Opsterland in 1558.

(We zijn dan inmiddels een eeuw verder.)

Alle getuigen verklaarden toen ten overstaan van grietman Ipo Haeyma van Langewold die een zaak in onderzoek had, dat de landsgrens lag bij Frieschepalen, en dat wijlen Bonne Vukema, toen hij landsgrietman was van Vredewold:

“Een ‘gerychte’ hadde laeten zetten op de noerderzyt van Vreesche Paelen, ende hadde daer eynen laeten hangen, geheeten Menko Nekens.”

Dit laatste was dus ongeveer zestig jaar eerder gebeurd, kort vóór 1500 dus. Het was deze getuigen verder bekend, dat Sywert Fossema, toen die grietman van Vredewold was, dertig jaar later het door zijn voorganger Bonne Vukema gebouwde ‘gerychte’ weer overeind had laten zetten voor de executie van een andere misdadiger.

Overigens lijkt de galg bij Frieschepalen niet de eerste van Vredewold te zijn geweest, want al in 1385 (ook het jaar van aanleg van het Wolddiep) is sprake van een Zudgalgha “ergens bij een van de waterlossingen van de vijf kerspelen van Vredewold” (aan of nabij dit Wolddiep?).

De naam doet veronderstellen dat er in die tijd als tegenhanger eventueel in Langewold ook een Noordergalg heeft gestaan.

Zichtbaar aanwezig

In veel gebieden stonden galgen en andere strafwerktuigen dus van veraf duidelijk zichtbaar in het landschap. Waar water was stonden ze op kruispunten van waterwegen (kruiswaters Oude Diep – Wolddiep?) of op een hoog punt aan een meer. Ook stonden ze duidelijk zichtbaar op buitendijks land aan Lauwerszee of Waddenzee.

In Oostdongeradeel bijvoorbeeld, stond een galg even ten noorden van Ezumazijl op buitendijks land bij de Lauwerszee, hier dus ook nog vlakbij een schutsluis.

Wat de zee en de meren voor de grietenijen in het noorden en westen waren, waren de heidevelden voor het zuidelijker Gronings/Fries gebied: eindeloze moerasvlaktes met een lage horizon, waartegen een galg zich scherp kon aftekenen. Zo hadden de galgen van Smalingerland en Ooststellingwerf een plaats hoog op de heide, pal op de noordgrens van hun grietenij. Tegelijk stonden ook deze dicht op de doorgaande verkeerswegen, zodat ze goed werden gezien.

Een galg op De Haar

Deze situatie stond gelijk aan die op de grens tussen Opsterland en Vredewold.

Toen de grietman van Vredewold rond 1490 een nieuwe galg moest laten neerzetten voor de executie van een misdadiger, zocht hij een plek uit op de hei, vlakbij de weg over de grens richting Frieschepalen.

Ook hier blijken de galgenbouwers te hebben gekozen voor een combinatie van goede zichtbaarheid in de ruimte, een locatie op de uiterste grens van de grietenij en het te kijk zetten van veroordeelde misdadigers aan een relatief drukke verkeersroute of in dit geval zelfs bij een verkeersknooppunt. Dit vertonen was eigenlijk ook een recht, eens door de grietenij verworven.

Het recht tot oprichten van een galg

Wie had of hadden nu het recht een galg op te richten en op wiens land gebeurde dit?

Het ligt voor de hand dat het bestuur van de grietenij of de grietman in eigen persoon daarvoor verantwoordelijk was. In Wolvega bijvoorbeeld blijkt in 1832 de galg inderdaad in eigendom te zijn van de grietenij Weststellingwerf. Aanwijzingen of dat in de Middeleeuwen ook al zo was, zijn echter niet te vinden. Opnieuw is er meer zekerheid te vinden over de Vredewoldse galg bij de grens te Frieschepalen.

Kort voor 1500 liet een grietman dus een nieuwe galg bij Frieschepalen oprichten om er een zekere Menko Nekens aan op te hangen. In het verslag hierover is te lezen dat de grietman zélf de verantwoording voor de bouw droeg, terwijl de kosten voor de gehele grietenij waren.

Hieruit is afleidbaar, dat het galgenland zélf oorspronkelijk in particuliere handen was.

De meeste galgenlanden waarvan de vroegste eigenaars getraceerd kunnen worden, waren omstreeks 1500 vaak in het bezit van nazaten van hoofdelingen of grote eigenerfden, die mogelijk ooit een aandeel in het grietenijbestuur hebben gehad. Daarnaast treffen we galgenland omstreeks 1500 en ook later wel aan als bezit van kerkelijke goederen. Betreft het hier rond 1500 op de Haar opnieuw een overlapping van kerkelijk-, kloosterlijk- en eigenerfdelijk grootgrondbezit? Bekend is, dat in deze zelfde periode, in 1485, de families Wyema (Wijma), Renkema en Fryema (Frima) in Marum de vicarie (kerkorganisatie) van inkomsten voorzagen en daarom waarschijnlijk mede tot de kerkstichters van Marum zullen hebben behoord. Ze hadden toen de beschikking over 25 grazen hilligenlandt (kerkenland). Hadden

zij ook de beschikking over het galgenland?

Wanneer kreeg Vredewold het galgrecht

De oudste Gronings/Friese gouwen zullen al vóór de zg. periode van de Friese Vrijheid over een eigen galg hebben beschikt. Dit betekent dat er rond 1250 ongeveer vijf galgen in de 7 Friese landen zijn geweest. De hiervoor beschreven Zudgalgha uit 1385 is daar eventueel één van geweest.

Wanneer is het dan tot een grotere toename van deze strafwerktuigen gekomen?

In welke tijd kregen de grietenijen elk hun eigen galg?

Verkrijging van dit recht behoorde tot de laatste fase van het verzelfstandigingsproces van de grietenijen. Uit verschillende procesverslagen blijkt dat dit voor de meeste regio's ruwweg tussen 1475 en 1525 plaatsvond.

Het is hoogstwaarschijnlijk dat de verzelfstandiging van de grietenijen zélf daaraan vooraf is gegaan, vermoedelijk ook in de loop van de vijftiende eeuw, ruwweg tussen 1425 en 1475, de periode dat Focke Ukena de provincie Groningen zijn wetgeving verschafte.

Van twee grietenijen in het Westerkwartier echter, zijn de precieze jaren van de oprichting van een galg bekend: van Kollumerland en ook van Vredewold.

In het Noordelijk Westerkwartier kan de plaatsing van de galg in Kollumerland in verband worden gebracht met het opdringen van de Groninger macht in Oostergo in de tweede helft van de vijftiende eeuw. In 1467 sloten de Groningers een verdrag voor dertig jaar met deze grietenij om al het geweld en dieverij te keren. Omdat het verbond van 1467 ook voorzag in het toepassen van de doodstraf ligt het voor de hand dat de galg in Kollum ook in dat jaar is opgericht.

In het Zuidelijk Westerkwartier, in Vredewold, zagen we al dat de grietman in 1490, dus kort voor 1500, het initiatief nam tot het oprichten van een galg. In dat jaar lijkt ook hier het verlangen, om de eigen bevolking rechtszekerheid te bieden, de bestuurders ertoe gebracht te hebben een galg te bouwen. Men wilde laten zien dat ook in Vredewold

de misdadigers terechtgesteld werden. Uit vele stukken uit de Gronings/Friese gebieden die zich toen onder de bescherming van Groningen stelden, blijkt een grote ontevredenheid over het ongestraft blijven van geweld als gevolg van de macht der hoofdelingen en het onvermogen van de grietenijen om hen in toom te houden. Een sterke arm die nodig was om misdadigers te kunnen berechten, werd hun door de Martinistad geleverd.

Het kruis tegenover de Blaauwe Steen markeert de galg van Zuidelijk Vredewold, opgericht door grietman Bonne Vukema in 1490. Hersteld door grietman Sywert Fossema in 1520 (naar J. A. Mol)

In deze periode bleek door het verdrag van Kollum en van Vredewold en iets later door het verbond met heel het Westerkwartier, dat de stad Groningen haar politieke invloed op de Ommelanden uitbreidde. Het lijkt zeer waarschijnlijk dat de stad in dit opzicht de rechterlijke politiek van Focke Ukena heeft

gevolgd. Het verdrag tussen stad Groningen en het Westerkwartier bleek achteraf de eerste steenlegging voor de vorming van het gewest Stad en Ommelanden.

Tot besluit

Bij de Blaauwe Steen op de Haar zal sinds onheuglijke tijden recht zijn gesproken. De eerste schriftelijke vermeldingen over een Blaauwe Steen dateren uit de vroege middeleeuwen. De Friese landen zijn dan echter nog opgedeeld in een klein aantal bijzonder uitgestrekte gouwen waar berecht mag worden.

De periode 1400 – 1500 schijnt voor de ontwikkeling van de grietenij Vredewold – West van belang te zijn. De Stins bij de Bult is waarschijnlijk in deze periode gebouwd. De strijd tussen Schieringers en Vetkopers beheerste toen het dagelijks leven. Deze strijd is zo hevig dat de Ommelanden zich rond 1380 onder bescherming van de stad Groningen plaatsen. De middeleeuwse rechtspraak wordt daarmee geleidelijk uniform van karakter. In 1490 krijgt de grietenij Vredewold - West rechterlijke bevoegdheden en is zij verplicht een galg (- en rad) op te richten op een duidelijk zichtbare plaats. Een eerdere galg stond in 1385 bij een van de waterlossingen van de vijf kerspelen van Vredewold.

Uiteindelijk zijn in Vredewold-West de Blaauwe Steen en de nabije galg gezamenlijk gesitueerd aan de grens én aan de doorgaande weg op De Haar vlakbij Frieschepalen, op korte afstand van het klooster Trimunt en de latere schans te Frieschepalen.

Blaauwe Steen boulders

Sietse Klaassens

Op 4 juni 1947 moest ik mij als dienstplichtig militair melden in de graaf Adolf van Nassaukazerne in Zuidlaren. Ik werd ingedeeld in de 34ste compagnie Aan- en Afvoertroepen (AAT), maar eerst kregen we een infanteristenopleiding. We leerden marcheren en deden schietoefeningen op de Struben, een ruig gebied in de buurt van Zuidlaren. Indeling bij de AAT betekent, dat je wordt opgeleid tot militair chauffeur. We kregen veel theorie, die vooral betrekking had op motorenkennis. Hoe los je bijvoorbeeld storingsen op enz., enz.. De praktische kant van de rijopleiding bestond uit een half uur rijden achter het stuur van een Canadese vrachtwagen. Dat was de hele rijvaardigheidsopleiding.

Dienstplichtig militair Sietse Klaassens, 34ste compagnie AAT, foto genomen op 28 november 1947

Op reis

In de winter van 1947, op 4 december, was het zover. In volle bepakking marcheerden we naar het station Vries-Zuidlaren voor vertrek naar Rotterdam. Om 12.30 uur kwamen we aan op de rechter Maasoever. We moesten direct inschepen op het tot troepentransportschip omgebouwde vrachtschip "Sloterdijk". Diezelfde middag vertrokken we nog.

De volgende morgen heb ik de kust van Engeland nog gezien, maar ben toen op mijn krib gekropen. Ik had behoorlijk last van zeeziekte. In de Golf van Biscaje, die normaal nogal roerig is, stond een behoorlijke storm, met als gevolg dat men op halve kracht voer. Dat deed men ter bescherming van de schroef. Pas voor de kust van Portugal werd de zee weer rustiger en dus vlakker en kwam ik weer bij. Ik kon weer naar buiten, gelukkig. We voeren door de Straat van Gibraltar de Middellandse Zee op, langs het eiland Malta naar Port Saïd en Suez.

Op 15 december voeren we door het Suezkanaal naar de Rode Zee. Na het passeren van Aden kwamen we in de Indische Oceaan en toen begon een achtdaagse oversteek naar het eiland Sabang, de eerste kennisgeving met Nederlands-Indië. Sabang ligt boven de top van Sumatra, één van de vier grootste eilanden van Indië.

Precies op 1 januari 1948 kwamen we aan in de haven van Tandjong Priok, de haven van Batavia, het huidige Jakarta. De volgende dag werden we ontscheept van de "Sloterdijk" en direct ingescheept op ms "Kota Inten". Op 3 januari kwamen op de rede van Semarang 31 manschappen van de AAT aan boord die als eindbestemming Soerabaja hadden. Daar hebben we twee dagen gelegen en mochten we passagieren. Ik ben ongeveer 20 minuten de stad in geweest en had het toen wel bekeken.

De mensen keken ons niet bepaald vriendelijk aan, dus terug naar het schip. Pas toen hoorden we dat onze bestemming Zuid-Celebes was. De 7e januari kwamen we aan in de haven van Makassar. We werden onmiddellijk

ontscheept, waarna inkwartiering volgde in kamp "Boomstraat".

De werkzaamheden

Wat waren onze werkzaamheden? De eerste zes weken eigenlijk niets. Dat werd beschouwd als een gewenningsperiode aan het warme klimaat. Daarna was er iedere morgen appèl aan de Telloweg. Daar waren de kantoren gevestigd, waarin de administrateur en de fourier zitting hadden. Aan de overkant lag een groot terrein, waarop 60 gloednieuwe vrachtwagens stonden. Het A-peleton kreeg 30 nieuwe Chevrolets en het B-peleton 30 Ford Marmon Herringtons.

Sietse Klaassens naast zijn vrachtwagen in januari 1949

Na het appèl ging je je opdracht voor die dag ophalen bij de administrateur. Opdracht "haven" betekende bijvoorbeeld de hele dag van pakhuis naar pakhuis rijden. Een vervelende opdracht. Een andere opdracht was voedsel brengen naar in Makassar wonende Molukse gezinnen, waarvan de mannen in dienst waren van het Koninklijk Nederlands-Indisch leger. Een grote reis was de tocht van 250 kilometer van Makassar naar Wantampone. Met een kolonne van 5 vrachtwagens werden goederen naar het daar gelegen militaire kampement gebracht. En dan was er nog het 8-daagse transport door heel Zuid-Celebes, om goederen af te leveren in de 7 verspreid liggende militaire kampementen. Dat betekende een tocht van ongeveer 900 kilometer door de rimboe. Zo had je elke dag een andere opdracht. In de stad Makassar reden we onbewapend rond. Moest je naar buiten, dan was je bewapend.

Wat het soort goederen betreft, dat vervoerd

moest worden, het is teveel om op te noemen. Voedsel, munitie, uitrustingsstukken enz. enz.. Ik heb zelfs gesneuvelde militairen vervoerd, die indertijd waren begraven op een burgerbegraafplaats, maar overgebracht moesten worden naar de erebegraafplaats in Makassar.

En zo werden we op een gegeven ogenblik 's nachts om 2 uur gewekt door de luitenant met de mededeling "opstaan actie". En daar ging je dan met een 15-tal vrachtwagens vol Molukse en Nederlandse militairen naar een

In de binnenlanden was het meestal behelpen en moest de kali vaak overgestoken worden op een ondiepe plek

kampong, in dit geval de kampong Aloe-Aloe. Wij bleven als chauffeurs achter in de laadbak, gewapend met een stengun. Wij deden trouwens nooit mee aan gevechtshandelingen. Die werden verricht door de infanterie. Het resultaat van deze actie was de gevangenneming van 8 "ploppers" (aanhangers van Soekarno) en een zwaargewonde oude man. Die overleed op weg naar het hospitaal Makassar. Dit is slechts een kleine greep uit de uitgevoerde opdrachten.

Eind goed al goed

Mijn verblijf in Indië eindigde op 23 maart 1950. Het ms. "Tjitjalenska" bracht ons naar Batavia. Daar stapten we over op het Amerikaanse troepentransportschip "General Balou" dat ons naar Nederland bracht. De ontvangst was overweldigend!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!! We werden verwelkomd door een sergeant met de vraag: "Waar moet je heen? Naar Groningen? Daar staat je bus." Gelukkig was ik weer veilig thuis. Ongeveer 5300 jongens, die daar liggen, niet. De grote vraag blijft: waarvoor!

De Van der Wiers, Friese pioniers op het Groningerland,

een uniek stukje familie- en streekgeschiedenis

Geert W. Braam

In het jaar 2014 is het 100 jaar geleden dat Douwe Uitzes van der Wier (*1883) een enorme investering deed door de aankoop van landerijen op de Haar. De koop werd op de oudejaarsdag van 1913 gesloten. Mijn zwager Jan van der Wier - Douwes kleinzoon - en mijn zus Marietje van der Wier-Braam wilden dit heugelijk feit niet onopgemerkt voorbij laten gaan. Zij benaderden mij met het verzoek om wat aanvullende informatie over de bouwgeschiedenis van de boerderij. Een vrij simpele vraag kan soms leiden tot een veelomvattend en boeiend onderzoek. Mijn naspeuringen bij zowel de Groninger Archieven als het gemeente archief in Marum en een interview met Jan (*1957) en Marietje (*1958) van der Wier-Braam, die als 'Maatschap Van der Wier-Braam' het bedrijf vandaag de dag runnen, leverden zoveel interessant materiaal op, dat ik hen heb aangeboden er een artikel aan te wijden in 't Olde Guet.

Haarsterweg 40, de situatie van 1914 tot 1986 (uit het familiealbum Van der Wier-Braam)

De Van der Wiers zijn een landbouwersgeslacht bij uitstek. (Zie de hieronder vermelde gegevens van zijn kleinzoon.) De oudst bekende stamvader was Uitze Melles. Hij was afkomstig uit Westergeest. Hij huwde met Tietje Jans, afkomstig uit Buitenpost. Het huwelijk werd in 1677 afgekondigd te Buitenpost en voltrokken in Oudwoude. Vrij zeker waren ze oorspronkelijk van doopsgezinde huize, maar hebben ze rond 1691 de overstap gemaakt naar de toenmalige hervormde kerk, waar ze op dezelfde dag vier kinderen lieten dopen. De auteur, dus de derde generatie, eveneens Uitze Melles is blijkens de Quotisatie Cohiers van 1749 een welgestelde boer in Suameer.

1e generatie: Uitze Melles*1656 tr. Tietje Jans*1655.

2e generatie: Melle Uitzes*1693 †1744

3e generatie: Uitze Melles tr.1740 Antje Melles en in 1760 met Wytske Harts, beiden te Suameer.

4e generatie: Melle Uitzes van der Wier (*1769 te Suameer) tr.1806 Trijntje Douwes Sibma.

Drie boerderijen op De Haar

Dit artikel gaat over familieleden Van der Wier, die zich in het begin van de 20e eeuw vestigden op De Haar en daar drie grote, beeldbepalende boerderijen bouwden. Eén van die boerderijen speelt in dit stuk de hoofdrol, namelijk de bovengenoemde, die gebouwd werd in 1914 en nu eigendom is van Jan en Marietje van der Wier-Braam. Maar ook aan de geschiedenis van de andere twee boerenplaatsen, gebouwd door Van der Wiers zal ik de nodige aandacht besteden.

Van der Wiers van Suameer naar Marum

De allereerste Van der Wier die zich in Marum vestigde was Hart Melles van der Wier, getrouwd met Pietje Sijes van der Heide. Zij verhuisden al op 12 mei 1867 van Grootegast, waar ze een paar jaar woonden, naar Marum. Oorspronkelijk kwamen ze van Suameer. Blijkens de bevolkingsregisters was hij dagloner/arbeider. Eén van hun kinderen, Melle Harts van der Wier trouwde in 1888 met Antje Boerema. Deze tak had verder niets met de boerderijen op de Haar te maken. Maar we kunnen wel aannemen dat via deze familielijn de contacten met Marum vóór de komst naar De Haar in 1910 onderhouden werden met de toen nog in Friesland wonende familie.

5e generatie

*Douwe Melles van der Wier * 1809 en tr. 21 mei 1831 met Grietje Joukes Bosma.*

Uitze Douwes koopt landerijen op De Haar

Hart Melles was namelijk een oom van de eerste Van der Wier die landerijen aankocht op De Haar, Uitze Douwes, die zich met recht grootgrondbezitter kon noemen. Over de komst van Uitze Douwes van der Wier en de familieleden die hij meebracht uit Garijp is veel te vertellen.

Zoals gezegd kwam Oetse (later Uitze genoemd) Douwes van der Wier, weduwnaar van Antje Wieggers Kooistra rond juli 1910 en in de jaren daarna naar De Haar, met in zijn kielzog zijn zonen en zijn neven.

Al eerder, namelijk in 1909 kocht hij van de

dochter van de verongelukte Van Panhuys, Jonkvrouw Ernestine Suffrida van Panhuys te Hilversum, enige landerijen te Garijp voor een bedrag van 8000 gulden.

Voormalig kloosterbezit

Zij zouden gaan boeren in een uniek gebied, namelijk het voormalige bezit van het Klooster Trimunt. Na de reductie in 1595 kwam dit gebied aan de Staten van 'Stad Groningen en Ommelanden'. In 1629 kwam het in handen van de stad Groningen en werd bestempeld als 'stadsgronden'. Het was een woest heidegebied met daarin vele grafheuvels uit de prehistorie. Archeologen onderzochten deze grafheuvels en zo werd bekend dat De Haar al tussen 2000 en 600 voor onze jaartelling bewoond was. Over deze grafheuvels is al veel gepubliceerd en geïnteresseerden kunnen er in diverse artikelen meer over lezen. De stad Groningen verkocht later veel van haar stadsgronden en zo kwam het gebied De Haar veel later in handen van o.a. de familie Siebinga. Rond 1840 bezat deze familie er vele honderden hectares aan heidevelden, die later allemaal zijn ontgonnen.

6e generatie:

Uitze Douwes v.d. Wier, geb. te Garijp 1833 en Antje Wieggers Kooistra. Zij trouwden op 26 mei 1877 in Tietjerksteradeel. Uitze Douwes van der Wier was betrokken bij de bouw van de eerste en tweede boerderij.

Haarsterweg 40, de situatie van de in 1910/1911 gebouwde boerderij (Foto Geert Braam)

De eerste boerderij, nu Haarsterweg 48

In 1910 kocht weduwnaar Oetze/Uitze Douwes van der Wier, 92 ha braak liggende gronden, uitsluitend heide, samen met zijn neven Sjoerd (* 2 februari 1876) met diens vrouw en kinderen en Douwe (*16 april 1880), zonen van zijn broer. Oetze/Uitzes vrouw Antje Kooistra was al in 1897 in de gemeente Tietjerksteradeel overleden en ook de ouders van Sjoerd en Douwe (Wolter Douwes van der Wier † 1893, 58 jaar oud en Sytske Sjoerds Boonstra † 1893, 51 jaar oud) leefden niet meer. De jongens waren dus wees en hun oom Uitze heeft zich over hen ontfermd. Oom Oetze/Uitze en zijn neven waren ieder voor een derde eigenaar. Sjoerd van der Wier diende de bouwaanvraag in bij de gemeente Marum en deze werd op 1 september 1910 goedgekeurd. De boerderij werd gebouwd in het jaar 1911. Oom Oetze/Uitze ging al vrij snel weer terug naar Garijp. Douwe, die bij zijn broer Sjoerd inwoonde op de boerderij overleed op 10 mei 1914. Ook Sjoerd bleef daarna niet lang meer op De Haar. Hij vertrok in juli 1916 terug naar Tietjerksteradeel. Zo kwam er in 1916 dus een einde aan deze vestigingsperiode en samenwerking. De landerijen kwamen grotendeels in handen van andere familieleden die zich inmiddels ook op De Haar hadden gevestigd.

Na het vertrek van Sjoerd van der Wier in 1916 komen Anne Wiersma en zijn vrouw Sjoukje de Jong op de boerderij, in 1956 opgevolgd door hun zoon Jelle Wiersma en zijn gezin. In 1976 komt het bedrijf weer in Van der Wiers handen. Romke van der Wier vestigt zich er met zijn vrouw Mina Oosterhoff en tegenwoordig woont hun zoon Jakob er, met zijn vrouw Jantsje. Even verderop zult u lezen hoe deze Van der Wiers tak ook op de Haar terecht kwam.

De tweede boerderij, nu Haarsterweg 46

Deze tweede boerderij is in 1911 gebouwd en ook hier speelt Uitze Douwes van der Wier, de grote man achter de verhuizing van Garijp naar De Haar, weer een belangrijke rol. Op 16 februari 1911 dient Uitze een bouwaanvraag in. Hij heeft het voorwerk gedaan voor zijn zoon Wieger Uitzes van der

Haarsterweg 46, huidige situatie van de in 1911 gebouwde boerderij

(Foto Geert Braam)

Wier (*24 juni 1879 te Garijp) en zijn vrouw Maria Veninga. Dit echtpaar vestigt zich, met hun kinderen, op 10 mei 1911 op De Haar. Op 18 december van dat jaar komt een broer van Wieger bij hen inwonen, Douwe Uitzes van der Wier (*15 november 1883 te Garijp). Na een paar jaar inwoning, het is dan 1914, trekt broer Douwe in een nieuw gebouwde boerderij, ook gelegen aan de Haarsterweg, met het huidige huisnummer 40. Enkele decennia later, in mei 1946 – Wieger Uitzes is dan overleden – komt hun zoon Arjen van der Wier met zijn gezin bij weduwe Maria inwonen. Arjen is de vader van de ons wel bekende Froukje Boekema- van der Wier. Zij is erg actief betrokken bij het archiefwerk van onze Heemkundekring Vredewold-West. Thans is boerderij van de familie Van der Heide (Da Capo te Nietap).

Uit de archiefstukken blijkt dat Uitze Douwes van der Wier, die toch kan worden beschouwd als de grote man achter de verhuizingen van de familie en de bouw van de boerderijen, zelf nooit op De Haar heeft gewoond. Hij onderhield wel zeer nauwe contacten met zijn familie, die als pioniers de woeste gronden van De Haar ontgonnen.

Romke Uitzes van der Wier

Oetze/Uitze van der Wier had nog een zoon, Romke (*25 januari 1886 te Garijp). Hij was dus een broer van Douwe en Wieger, die op De Haar woonden. Veel later (in 1935) verlaat ook Romke Tietjerksteradeel. Hij vestigt zich in de buurt van zijn broers en wel te Siegerswoude. Vier jaar later al, vertrekt hij met zijn vrouw Aaltje Postmus en hun zes kin-

deren naar Opende. Ze boeren daar tot zijn overlijden in 1958 aan de Kolonieweg nummer 7. Na Romkes overlijden verhuist weduwe Aaltje naar de Provincialeweg in Opende. Zij overlijdt in 1983. Hun kleinzoon, ook een Romke van der Wier, vestigde zich later als boer in de eerste boerderij die Oetze/Uitze Douwes in 1910 op De Haar bouwde. Inmiddels woont daar zijn zoon Jakob met z'n gezin.

Een hoofdrol voor de derde boerderij

Een hoofdrol in dit artikel is weggelegd voor de derde boerderij die door de familie Van der Wier op De Haar werd gebouwd. Deze boerderij, aan de Haarsterweg 40 bestaat in 2014 100 jaar. Zoals ik al in mijn inleiding schreef was dit de aanleiding voor mijn onderzoek.

Op zich komt het natuurlijk meer voor dat dezelfde familie jarenlang op dezelfde boerderij woont. Maar in de geschiedenis van de familie Van der Wier in het algemeen en toegespitst op de nakomelingen van Douwe Uitzes van der Wier (1883-1955) is veel, heel veel, gebeurd. En dan doel ik met name op de gebeurtenissen op De Haar in de Tweede Wereldoorlog. Drie broers Van der Wier werden tijdens de Meistaking in 1943 door de

Het gezin van Douwe van der Wier en Piertien Diertens. Achter v.l.n.r. Wieger, Theun, Jelle, Uitze. Voor v.l.n.r. Ellie, Douwe v. d. Wier Steven, Romke, Piertien Diertens en Annie. De foto is van 1939 vlak voor het overlijden van Annie (Anna).

Zij was nog maar 11 jaar

(Foto uit familiealbum Van der Wier-Braam)

Duitsers vermoord. Het was deze boerderij waar die jongens opgroeiden. Over dit onderwerp is al veel geschreven en ik wijd daar nu niet verder over uit. U kunt het zelf nalezen in eerder gepubliceerde literatuur.

Gebouwd in opdracht van Douwe Uitzes van der Wier (1883-1955)

Op 31 december 1913 kocht Douwe Uitzes van der Wier een perceel grond op De Haar en liet een plan maken om op die plek een boerderij te bouwen. Douwe woonde al enkele jaren in bij zijn broer, op een nabijgelegen boerenplaats. Op 28 mei 1914 trouwde hij met Antje Mulder en in datzelfde jaar konden ze hun nieuwe boerderij betrekken, nu precies een eeuw geleden dus. Het was de derde boerderij die door een telg uit de familie Van der Wier op De Haar werd gebouwd. De boerderij ligt op een bijzondere plaats, enkele honderden meters vanaf de doorgaande weg Marum-Frieschepalen. Waarom deze juist daar werd gebouwd, zal straks duidelijk worden. Douwe Uitzes werd opgevolgd door zijn zoon Wieger en vervolgens nam de derde generatie het bedrijf over, Jan van der Wier, samen met zijn vrouw Marietje van der Wier-Braam. Mijn interview met hen leverde het onderstaande verhaal op over de boerderij en de bewoners. Uit overlevering van Jans vader Wieger. Tijdens mijn onderzoek bleek mij, dat deze overleveringsverhalen soms niet helemaal overeenkwamen met de feitelijke informatie die ik in de archieven aantrof.

Jan en Marietje van der Wier vertellen over hun 100-jarige boerderij

Van oorsprong kwam de familie van der Wier uit Garijp. Ook daar hadden ze een boerderij, die werd gehuurd van de familie Van Panhuys. Op woensdag 6 november 1907 overkwam deze familie een verschrikkelijke ramp. Zij raakten met hun koets te water in het Hoendiep en een aantal prominente familieleden verdronken. Daarna moesten de Van der Wiers uitkijken naar een andere boerderij. Jan weet dat ze eerst naar een boerderij in Frieschepalen gingen en daarna naar De Haar kwamen. Als familie Van der Wier kochten ze circa 100 hectare heide, om te ontginnen en er hun boerenbedrijf te beginnen.

7e generatie:

*Douwe Uitzes van der Wier *1883 te Garrijp, tr. Antje Mulder (1e) op 28 mei 1914 te Opsterland en tr.(2e) met Pietertien Diertens op 26 nov. 1926*

Douwe Uitzes en Antje Mulder bouwen de 3e boerderij op De Haar in 1914

8e generatie:

Wieger Douwes van der Wier en tr. Hendrikje (Hennie) Clevering op 19 mei 1950 te Leek.

9e generatie:

Jan van der Wier en Marietje Braam, tr. 7 februari 1975 te Marum

Het gezin Wieger van der Wier en Hendrikje (Hennie) Clevering. Achter v.l.n.r. Wieger van der Wier, Anja, Douwe, Hinke en Hendrikje Clevering. Voor v.l.n.r. Jan en Jelle. Later zijn Wim en Greetje nog geboren. Foto gemaakt ter gelegenheid van het 12½ jarig huwelijk op 19 november 1962

(Foto uit familiealbum Van der Wier-Braam)

Douwe Uitzes van der Wier

Jans grootvader Douwe begon in 1914 als boer op De Haar, nadat hij op oudejaarsdag een stuk grond gekocht had van Siebe Glasstra. De oppervlakte van het aangekochte land was 4 hectare,73 are en 90 centiare en hij betaalde er f 4.000,00 voor. Het perceel lag ten zuiden van de Grindweg te De Haar. Er werd een bouwvergunning aangevraagd voor de bouw van een boerderij met woonhuis. In mei 1914 was alles gereed en het jonge paar Douwes Uitzes van der Wier en Antje Mulder betrok het huis. Al vrij snel werden er stukken grond bijkocht en het bedrijf breidde zich uit tot ruim 19 hectare, 43 are en 60 centiare. Zo groot bleef het tot omstreeks 1957.

Op de nieuwe boerderij werden de drie zonen van Douwe en Antje geboren: Uitze in 1917, Jelle in 1920 en Wieger in 1922. In 1924 kwam Douwes vrouw te overlijden en zijn schoonmoeder kwam tijdelijk in huis. Op 4 november 1926 trouwde weduwnaar Douwe met Pietertien Diertens en zij trok in bij de familie op de boerderij, samen met haar zoon Teun. Uit het tweede huwelijk van Douwe werden nog vier kinderen geboren te weten: Anna, Steven, Ellie en Romke. Inder tijd was het een gemengd bedrijf, maar in de oorlogstijd werd akkerbouw de hoofdzaak en werden er vooral granen en pootaardappels verbouwd

De tweede generatie, Wieger van der Wier

In 1950 kwamen Wieger van der Wier en zijn vrouw Hendrikje (Hennie) Clevering op de boerderij. Wieger was de enig overgebleven zoon uit het eerste huwelijk na de trieste gebeurtenis in de oorlog, waarbij zijn drie broers vermoord werden door de Duitsers. In totaal kwamen er tijdens dit drama op De Haar zestien mensen om en in Marum Andries Sikkinga als zeventiende. Het werd stil, angstaanjagend stil, op de boerderij door het gemis van de drie levendige jonge jongens. Wieger bleef over en werd de nieuwe boer. Wiegers vrouw Hendrikje Clevering was ook van boeren komaf. Zij kwam van de Jonkersvaart waar haar familie woonde op een gepachte boerderij. Later heeft deze familie op diverse plaatsen in de provincie Groningen gewoond. De jongste broer Romke boerde eerst met zijn vader op Haarsterweg 38 (Ebenhäezer) en kreeg later zelf een bedrijf te Nieuwehorne. Uiteindelijk werd hij melkboer.

Een modern boerenbedrijf

Wieger van der Wier volgde studies en behaalde de nodige diploma's. Bij voorbeeld op het gebied van de teelt en selectie van aardappelen. Jan vertelt dat zij als kinderen al hielpen op de boerderij bij het poten van aardappelen. Dat was handwerk. Vader

Wieger prikte de gaten met een pootstok en de kinderen deponeerden de aardappels daarin. Rond 1965 had het bedrijf 19 hectare grond bij de boerderij. In de eerste stal konden 18 koeien staan en na een grondige verbouwing was er plaats voor 30 koeien. Later kwam er weer een hok bij waar nog eens 10 koeien in konden. Wieger was een man van de nieuwste ontwikkelingen en ten gevolge daarvan kwamen de mannen van de K.I. (kunstmatige inseminatie) er regelmatig over de vloer om koeien te bevruchten. Waarschijnlijk had Wieger ook nog wel een eigen stier. De nieuwe aanwas bleef op de boerderij met uitzondering van de jonge stiertjes, die werden verkocht.

Jan kan zich het handmatig melken op hun boerderij niet meer herinneren, dus dat was voor zijn tijd. Ongeveer in 1963 werd er een melkmachine op stroom aangeschaft van het merk Bentco. Maar het overhevelen van de melk in de bussen was en bleef handwerk. Het was op de boerderij vaak haasten om de bussen op tijd bij de weg te hebben. Stonden de bussen niet bij de weg, dan moesten de bussen nagebracht worden naar de melkfabriek. Vaak reed Wieger al op de oprijlaan als de melkrijder langs kwam, maar als de bussen er niet stonden reed hij zonder opzij te kijken door.

Als de koeien in de wei stonden dan werd daar gemolken met een mobiele melkmachine aangedreven door een dieselmotor. Wieger was een echte ondernemer. Jan kan

Het gezin van Jan van der Wier en Marietje Braam. V.l.n.r. Wieger, Benita, Jan van der Wier, Marietje Braam en Jakob. De foto is gemaakt op 7 februari 2000 ter gelegenheid van hun 25-jarig huwelijk (Foto uit familiealbum Van der Wier-Braam)

zich uit zijn kindertijd herinneren dat er graan verbouwd werd en dat ene Tiete Valk van het Zethuis dan kwam met een dorsmachine om het graan te dorsen. In zijn gedachten ziet hij de wirwar van riemen en de wolken stof nog voor zich. In de jaren 1974/1975 werd er een melkleiding aangelegd en kwam de melk via die leidingen in de melktank.

De derde generatie

Na Wiegers werkzame leven, kwam zoon Jelle Steven op de boerderij. Hij had een onderwijzersopleiding en de Hogere Landbouwschool gevolgd. Na zijn militaire dienst werd de keuze gemaakt dat Jelle de boerderij over zou nemen. Hij had een prima bedrijf met uitstekend vee.

Zoon Jan koos na de MAVO voor een studie MTS-elektrotechniek. Deze studie beëindigde hij, omdat er geld op de plank moest komen voor het prille gezinnetje. Later volgde Jan alsnog een dagopleiding

bij het CAVV (Centrum Vakopleiding voor Volwassenen) in Groningen, waar hij zijn studie tot elektrotechnicus afrondde. Het geleerde vak heeft hij nog een tijdje bij elektrotechnisch bureau Buist in Tolbert in de praktijk kunnen brengen. Hij werkte daar o.a. nog samen met Jan Hofstee uit Marum, waar ik eerder over heb gepubliceerd. Toen er later hulp op de ouderlijke boerderij nodig was, kon Jan daar tijdelijk aan de slag, maar twee gezinnen konden daar niet van leven. Nadat zijn broer Jelle het bedrijf had overgenomen werd Jan agrarisch bedrijfsverzorger.

Na Jelles overlijden wordt Jan boer

In 1994 trof de familie een zware slag door het plotseling overlijden van Jelle. Er moest een oplossing worden gezocht voor de voortzetting van het bedrijf.

Vele gesprekken werden gevoerd. Ook broer Wim bleek namelijk belang te hebben bij de boerderij, maar hij besloot om in Denemarken te gaan boeren. Toen bleek dat het allemaal haalbaar was, heeft Jan er op 31 december 1994 definitief voor gekozen om het familiebedrijf voort te zetten.

Op 1 mei 1995 kwam hij met zijn gezin op de boerderij, die hij al vanaf Jelles overlijden draaiende had gehouden. Het eerste jaar is voor het hele gezin een heel zwaar jaar geweest.

De boerderij is op dit moment 38 hectare groot (door de ruilverkaveling is alles bij elkaar gekomen) en elders gebruikt hij nog in totaal 4 hectare. In hun begintijd molken ze 40 koeien, nu zijn dat er 65, maar dit kan nog uitgebouwd worden. Het melken is inmiddels totaal veranderd door de aanschaf van een melkrobot.

De Haarsterweg 40, de nieuwbouw van 1986 (foto Geert Braam)

Nieuwbouw op de oude plaats in 1986

Het oude voorhuis van 1914 moest in 1986 plaats maken voor een nieuwe woning. De door mij opgediepte bouwtekening uit 1914 staat in spiegelbeeld afgedrukt, maar de bouwers wisten dat de wensen een beetje anders waren. Ik verbaas mij erover dat de boerderij zo ver van de weg afstaat, maar de reden blijkt heel eenvoudig te zijn. Het was een hoger gelegen plaats, dus altijd droge voeten en minder kosten want direct aan de weg had het terrein behoorlijk moeten worden opgehoogd. Het hoogteverschil is vanuit huis goed waar te nemen. Ze wonen er rustig en horen door de afstand tot de weg het verkeer niet.

Recente foto van Jan en Marietje van der Wier, die vanaf 1995 eigenaar zijn van het bedrijf. (foto Geert Braam)

Laatste generatie

Jan en Marietje zijn de laatste generatie Van der Wiers op de boerderij. Haar taak ligt onder andere in het verlenen van diverse handen-spandiensten. Ze is overal inzetbaar, rijdt op de tractor en ontfermt zich over het jongvee. Zij hebben geen opvolger. De kinderen, Wieger, Benita en Jakob, hebben voor een ander beroep gekozen. De boerderij is voor Jan en Marietje altijd een uitdaging geweest en nu er geen opvolger komt, gaan ze, als de omstandigheden het toelaten, gewoon door tot hun pensioen.

Sinds de eerste Van der Wiers in 1867 vanuit Friesland naar Marum en De Haar kwamen is de familienaam wijd verbreid over onze streek en diverse bedrijven dragen die naam. Hun boeiende familiegeschiedenis was het waard, naar mijn mening, om vastgelegd en bewaard te worden.

Wensdroom van de auteur: 'Toekomstplannen voor een uniek gebied

In het begin van de twintigste eeuw werden de woeste gronden van De Haar ontgonnen tot landbouwgrond. Mocht het gebied door Europees landbouwbeleid in de toekomst niet meer rendabel zijn voor het agrarisch bedrijf, wat zou het dan mooi zijn om er weer een aaneengesloten natuurgebied van te maken. In het zuiden en oosten zou dit zelfs nog kunnen aansluiten op de natuurgebieden bij Bakkeveen en Allartsoog en in het noorden via Trimunt op de Jilt Dijkshede, de Surhuizermieden en het Lauwersmeergebied, één groot heidegebied met heuveltjes en vennetjes.

Als dat eens zou gebeuren en het gebied zou er weer uitzien zoals in de tijd van het Klooster van Trimunt, dan hebben we een uniek recreatiegebied dat zich uitstrekt in de hele Gronings/Fries/Drentse grensstreek, waar de schaapherder weer kan dwalen met zijn grote kudde, zoals dat ook in het verleden was.

Mijn wensdroom, een gebied waar eens weer de schaapherder met zijn kudde ronddwaalt. Fragment uit "De Atlas der Stadslanden van Groningen (1724-17829) van Meindert Schroor

“Ledezetters en Knovvelbinders” (vervolg)

H.J. Boerema (1920-2001 en J.Boerema

In nummer 11 van 't Olde Guet (december 2009) stond het artikel “Ledezetters en Knovvelbinders”. Een verhaal over de gezondheidszorg in vroegere jaren, geschreven door H. J. Boerema (1920-2001) en J. Boerema. Aan het eind van dit artikel stond: Het onderzoek van de heren Boerema, naar de geschiedenis van de gezondheidszorg in de gemeente Marum, omvat behalve het bovenstaande (diaconale gezondheidszorg, bevoegde en onbevoegde geneesheren huismiddeltjes en vroedvrouwen) ook nog een uitgebreid deel over de besmettelijke ziekten die deze gemeenten in vroeger tijden teisterden. Aan dit nummer zal in later nummer van 't Olde Guet een afzonderlijk artikel worden gewijd. Hier volgt het tweede deel.

Besmettelijke ziekten.

In vroeger eeuwen kwamen besmettelijke ziekten veelvuldiger voor dan tegenwoordig. Ook de gevolgen waren veelal ernstiger. Middelen tot beperking of voorkoming van deze ziekten had men nog maar in beperkte mate. De archieven verschaffen geen volledig beeld over heersende besmettelijke ziekten, maar toch menen we de belangrijkste explosies van besmettelijke ziekten in het volgende overzicht in kaart te kunnen brengen. Als we ons beperken tot de laatste twee eeuwen dan komen we voor het eerst in 1807 enkele vermeldingen tegen die wijzen op een epidemie van de ziekte, die wordt genoemd Febris Catharalis.

Febris betekent koorts en Catharalis heeft vermoedelijk te maken met de luchtwegen. Waarschijnlijk hebben we hier te maken met een aandoening van de luchtwegen gepaard gaande met hoge koorts.

De ziekte komt voor in Leek en omgeving. Een departementale commissie (departementaal is hier te verstaan als gewestelijk) onderzoekt de zaak en wendt zich tot de geneesheren Fonck en Posthumus, die in Leek zijn gevestigd. Hun praktijk omvatte ook het gebied van de huidige gemeente Marum. Beide heelmeesters krijgen een vermaning dat ze de ziekte niet eerder gemeld hebben. In het rapport van de commissie worden de ziekteverschijnselen breedvoerig omschreven. Een bepaalde geneeswijze wordt aanbevolen; aderlating (veelvuldig toegepast) wordt sterk ontraden. De gevolgen van de ziekte bleven beperkt; er is sprake van minstens één dodelijk slachtoffer. Onduidelijk is

waar dit slachtoffer woonde. (R.A.G. Arch. Gew. Best. 482). Kort daarop slaat opnieuw een ziekte toe die veel slachtoffers maakt. We doelen op de periode eind 1812 – begin 1813. De ziekte die dan heerst, maakt in de gemeente Marum talrijke dodelijke slachtoffers. Over deze ziekte is in de archieven geen samenhangend verhaal te vinden. De notulenboeken van de departementale en de provinciale commissie vertonen hiaten. Over 1812/1813 is, voor zover tot dusver valt na te gaan, niets te boek gesteld. Verspreid vonden we nog wel enkele aantekeningen. Zo schrijft de Maire van Marum op 22 december 1812 een brief aan de onderprefect, waarin hij meedeelt:

Dat in de Mairie veel menschen haastig komen te sterven, doordien zij maar plm. 3 à 4 dagen of minder ziek zijn. De Maire vindt het nodig ogenblikkelijk een Med. Doctor of Professor uit de stad te laten komen om de zieken te visiteren, of er ook bijzondere maatregelen genomen zouden moeten worden ter handhaving van het gemenebest.

De Maire heeft ook een oplossing voor hieruit voortvloeiende kosten. Hij wil het bedrag dat op het budget staat voor “pave” (onderhoud bestrating) hier voor gebruiken. Er zijn, zo schrijft hij, in onze gemeente geen straten en dus is er geen onderhoud nodig. De Maire wil op die manier de reiskosten van de heren “geneesmeesters” dekken. De onderprefect heeft nog dezelfde dag ge-

reageerd, maar wat hij in eerste instantie antwoordde, vonden we niet. Maar de Maire schrijft reeds op 23 december een volgende brief. Hij schrijft o.m. dat de ziekte nog even sterk grasseert (heerst) en dat hij het geluk gehad heeft dat Mr. Doct. Paping de zieken alle heeft gezien.

Maar de Maire blijft aandringen over de kosten. De onderprefect heeft geen antwoord gegeven op zijn voorstel. Hij herhaalt dat het bedrag nooit voor onderhoud van straten kan worden aangewend, omdat er geen straten zijn. Een andere mogelijkheid zou zijn te putten uit de onvoorziene uitgaven, maar daaruit zijn reeds aanzienlijke sommen besteed.

De droefheid is onbeschrijflijk, en och, wat zou mij dog beter gerust kunnen stellen, als alles wat in mijn vermogen is tot welsijn van ieder ingesetene aan te wenden, waarom ik UWelEdgestr met weenende oogen bidde om mij in dit geval zo spoedig mogelijk te willen antwoorden en mogte het zijn mij tot dit voorgeschreven eind te authoriseren, om dat object nopens onderhoud der straten tot ondersteuning omtrent de kosten der geneesheren te besigen.

We vonden slechts een kladaanteekening van het antwoord van de onderprefekt dd 30 december 1812. Daaruit blijkt dat de nodige geneesmiddelen door:

MijnhrDoct Paping, welke een kist met dezelve te dezen einde ontvangen heeft, aan de onmagtige personen gratis worden afgeleverd. Ik zal tevens de nodige authorisatie verzoeken en ben zeker dezelve te verkrijgen dat de andere onkosten, dewelke moeten geschieden door de gemeente worden betaald, nadat gij mij hiervan het bedrag zult hebben doen kennen.

De ziekte leidde ook tot andere minder dramatische probleempjes. De burgerlijke stand was niet berekend op zo'n drastische

stijging van het aantal sterfgevallen. De registers van overlijden zijn op Eerste Kerstdag bijna vol en hoe te handelen als er in het 1812 nog sommigen komen te overlijden. De oplossing voor dit probleem heeft men stellig weten te vinden.

Wordt vervolgd

De huiselijke omstandigheden, gebrek aan hygiëne, de eenzijdige voeding, kortom de armoede bij grote delen van de werkende bevolking waren een voedingsbron voor het uitbreken van besmettelijke ziekten. (Houtsnede J. Bakker)

Wie, wat, waar en wanneer

In het archief van de HVW zit onderstaande foto. Kan iemand de beheerders helpen met verstrekken van gegevens over deze voor hen onbekende afbeelding.

Mevrouw Heidinga-Tabak, uit de Hoorn in Marum, stuurde deze foto van een dansclub op. Volgens haar staat mevrouw Engeltje Bosma, geboren in 1894, op de tweede rij. Zij vraagt zich ook af of de man in het midden Freek Heidinga is, geboren in 1896 en getrouwd met Grietje Bron. Achter op foto staan de volgende gegevens: Fennema + dansgroep E. Bosma staat 2de rij, 2de v. r.

Gegevens doorgeven aan de redactie s.v.p. (zie colofon)

Colofon

't Olde Guet is een uitgave van de vereniging *Heemkundekring Vredewold-West* in Marum.

't Olde Guet betekent letterlijk: oude land of landerij.

In het jaar 1470 heeft het klooster Trimunt haar grondbezit in het kerspel Marum uitgebreid, door de verwerving van 'Tyarsema Olde Guet' gelegen tussen de Ae en de Haar.

't Olde Guet verschijnt minimaal 2x per jaar.

De verkoopprijs voor een los nummer bedraagt € 7,50.

Bij de omslag

De afbeelding op de omslag is het schilderij dat de Marumse kunstenaar Tony Simon heeft gemaakt voor de raadzaal van het gemeentehuis van Marum. De acht personen op de voorgrond stellen de geschiedenis en de toekomst voor; daarnaast ook de integratie van de Molukse gemeenschap in Marum. De gebouwen op de achtergrond staan voor de acht dorpen die samen de gemeente vormen, v.l.n.r. Lucaswolde, Jonkersvaart, Noordwijk en Boerakker, Nuis, De Wilp, Niebert en Marum.

Doel van de vereniging *Heemkundekring Vredewold-West*:

De vereniging houdt zich actief bezig met het erfgoed van het eigen heem om het waardevolle uit de geschiedenis van de gemeente Marum te behouden en de belangstelling voor en kennis van onze leefgemeenschap in heden en verleden te vergroten.

Bestuursleden van de vereniging *Heemkundekring Vredewold-West*:

- Koos Vos, voorzitter
Willemstad 5; 9363 XE Marum. Tel. 0594-643543.
- Wim Alberda van Ekenstein, secretaris
Het Riet 2, 9363 KG Marum. Tel. 0594-642835.
- Grietje Hijmersma-Hofkamp, penningmeester
Molenweg 79; 9365 PC Niebert. Tel. 0594-549872.
- Aaltje Woldman-Tienstra, ledenadministratie
Vijverstraat 14; 9367 PT De Wilp. Tel. 06-51152222.
- Jan van der Veen, lid
Mellemauweg 2a; 9364 PV Nuis. Tel. 0594-513684.

Redactie:

- Jan van der Veen
Mellemauweg 2a; 9364 PV Nuis. Tel. 0594-513684.

Redactiesecretariaat:

Mellemauweg 2a; 9364 PV Nuis. Tel. 0594-513684.
e-mail: redactie@historischeverenigingmarum.nl

www.historischeverenigingmarum.nl

Bankrekening: NL77 INGB 0009 5572 08 t n.v. Heemkundekring Vredewold-West

ISSN nummer: 1877-8968

Druk: Huisman drukwerk & uitgeverij Marum